

Majda Merše, France Novak, Francka Premk, Slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja, Poskusni snopič (Ljubljana 2001)

Peter Weiss

IZVLEČEK: V sekciji za zgodovino slovenskega jezika Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU je izšel poskusni snopič Slovarja jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja, ki sta ga napisala Majda Merše in France Novak s sodelovanjem Francke Premk. Poskusni snopič poleg obsežnega uvoda vsebuje vrsto gesel z občnimi besedami in je dobra osnova za pregled slovaropisnih načel v nadvse potrebnem načrtovanem slovarju, zato so v oceni lahko izčrпно pretehtane rešitve v njem.

ABSTRACT: The Section for Historical Dictionaries of the Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language issued the pilot fascicle of the Dictionary of the 16th Century Slovenian Protestant Writers. It was compiled by Majda Merše and France Novak with the co-operation of Francka Premk. Beside a comprehensive introductory part the pilot fascicle brings several common nouns presented as main entries. As such it presents a firm basis on which the lexicographical principles of the planned – and much needed – dictionary can be assessed, and enables the reviewer to examine thoroughly the realization of these principles.

0 V začetku marca 2001 je Sekcija za zgodovino slovenskega jezika Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani izdala poskusni snopič, ki napoveduje izdelavo slovarja slovenskega knjižnega (in v knjigah zapisanega) jezika druge polovice 16. stoletja, kot so ga pisali takratni protestantski pisci. Obeta se nam, da bomo s celoto dobili slovarski pregled nad takratnim knjižnim jezikovnim ustvarjanjem in s tem tudi nad začetki slovenskega knjižnega jezika, nad besedjem torej, ki je sad nekaj manj kot polstoletnega obdobja živahne protestantske knjižne ustvarjalnosti predvsem na verskem področju. Ta poskusni snopič je v primerjavi z drugimi tovrstnimi deli dokaj obsežen in je dobra osnova za natančen pregled slovaropisnih načel in rezultatov, ki naj bi se uresničili v snovanem slovarju.¹

¹ V poskusni snopič je vgrajenega veliko znanja in razmišljanj, izkazuje pa tudi hojo v slepe ulice, kar je sestavina naporne slovaropiščeve poti do cilja. Sestavljalci poskusne-

1 Uvod poskusnega snopiča (str. 7–42), ki sta ga napisala Majda Merše in France Novak, nas v že zelo dokončni obliki seznanja z zgodovino nastajanja zastavljenega slovarja in omogoča branje slovarskega dela (str. 43–131). Pretehtati bo treba razvrstitev oz. hierarhizacijo podatkov v uvodu, saj v razdelek 3 (Zgradba slovarskega sestavka) spada tudi tisto, kar je predstavljeno v razdelkih 4 (Navedki iz sočasnih slovarjev) in 5 (Razlagalno-ponazarjalni del slovarskega sestavka).² Primerno bi ga bilo natančneje razčleniti, morda z naslovi ob robu, kot ima v uvodu SSKJ.

1.1 Vsekakor bo v uvodu treba jasno navesti obseg zajetja besedja, ki bo predstavljeno v slovarju. Glede izpisa besedja iz virov je v njem nekaj razveseljivih trditev: »Izdelan je [namreč slovar – P. W.] na podlagi popolnega izpisa« (str. 7); »Slovar je narejen na podlagi gradiva, ki ga nudijo protestantska slovenska tiskana dela [...]« (str. 7); »Načeloma so vsa protestantska dela izpisana popolno« (str. 7); »Kartotek [z gradivom – P. W.] je več: občnoimenska, ki obsega vse [občne – P. W.] besede, lastnoimenska, ki obsega vsa lastna imena, kratiška, ki vključuje vse krajšave, znake in številke, tujeizrazijska kartoteka, ki vsebuje citatne besede in izrazje« (str. 8–9).³ Po izboru iztočnic za poskusni snopič je mogoče soditi, da bodo v

ga snopiča so se ob seznanitvi z drugimi tovrstnimi deli in – kar je le na videz najlažje – z upoštevanjem slovenskega slovaropisnega izročila ter z nameranim popolnim zajetjem dosegljivega gradiva seveda morali vedno znova odločati samo za eno, po njihovem najboljšo slovarsko rešitev. Zato je na videz svojevrsten strokovni sadizem kazati na pomanjkljivosti v predstavljeni zgradbi slovarja. Spet pa je po drugi strani prizadevanju, ki je bilo namenjeno dozdajšnjemu zbiranju gradiva in vzpostavitvi sorazmerno trdne zgradbe slovarja – in to na tej stopnji v slovenskem jezikovnem prostoru pomeni zelo veliko – treba dati priznanje za dober začetek s tem, da se pokaže tudi na vrzeli, ki jih v dokončno izdanem slovarju ne sme biti. Prav temu je namreč namenjena izdaja poskusnega snopiča. In kakor početja sestavljalcev ne moremo šteti za mazohizem, tudi ocenjevalčevu ni sadizem. V slovaropisju moramo biti vajeni obojega – in več kot bo različnih slovenskih slovarjev, več se bo dalo povedati in se naučiti (ob dobrih, pa tudi ob slabih rešitvah in zgledih). Poskusni snopič je izvrsten delovni zvezek k še nenapisanemu slovaropisnemu učbeniku in tudi kot tak je uporabljen tule.

² Na to, da bo treba naslov slovarja spremeniti v *Slovar slovenskega jezika protestantskih piscev 16. stoletja*, je opozorila že Mojca M. Hočevar v predstavitvi poskusnega snopiča (Hočevar 2001). Zdajšnji naslov – *Slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja* – namreč ne pove neposredno in enoumno, da gre za slovar slovenskega jezika in da bo v slovarju predstavljeno le slovensko besedje.

³ Tujejezične so lahko tudi krajšave, npr. *etc.* 'in' v TC 1550, 113(65a), ki jo pogrešamo na koncu navedka v geslu *kupiti* v pomenu 5: »nikoger obgolufa/ prou prodia inu kupi«. V ponazarjalnem primeru je krajšava *etc* vendarle puščena: »Papeshke Bule, Rimski odpustki, spouedni, mashleni inu mlezhni liftoue &c« (str. 110B) – in *etc.* v primeru [...] vndukai moraoia [...] od kupyla inu prodaya &c. biti« (str. 77A) seveda tudi. Res pa je, da je pri krajšavah v primerjavi z občnim besedjem in lastnimi imeni marsikdaj veliko manj jasno, kaj je domače in kaj tuje (citatno oz. polcitatno), saj manjkajo kazalci, ki bi izražali npr. pregibanje – če zanemarim časovno oddaljenost.

⁴ Velika črka A za stranjo poskusnega snopiča tule zaradi lažjega iskanja pomeni levi stolpec slovarja, črka B pa desnega. Drugače je v večini navedenih knjig iz 16. stoletja, v katerih so bili takrat označeni listi, pri tem pa črka a pomeni desno in črka b levo stran od dveh odprtih v knjigi. Samo pri Trubarjevem Katekizmu 1555 (TC 1555) so v posku-

slovarju predstavljene le občne besede brez lastnih imen in krajšav, saj zadnjega dvojega v poskusnem snopiču v iztočnicah sploh ni (in torej tudi ne moremo pričakovati, da bo v slovarju). To odločitev bi bilo v uvodu treba argumentirati, hkrati pa povedati, da so lastna imena v poskusnem snopiču (in posledično v slovarju) vendarle upoštevana, npr. če se pojavljajo v stalnih besednih zvezah, in da so vanj uvrščene pridevniške izpeljanke iz krajevnih imen. Večbesedno stvarno lastno ime je npr. *Dejanje teh jogrov* 'Apostolska dela' v geslu *joger* (str. 73A⁴), (iz)lastnoimenske sestavine so pridevniki npr. v zvezah *slovenski jezik, kranjski jezik, judovski jezik* (str. 70B) – ob njih bo še posebej zanimiv pridevnik *bukovski* 'latinski' (str. 71A), ki zdaj v geslu *jezik* ne nastopa v osamosvojeni slovarski obliki stalne zveze *bukovski jezik* 'latinski jezik' – in *Kristusovo trpljenje* (str. 119B). Če v slovarju lastna imena ne bodo upoštevana, bodo ponekod težave z razmejčitvijo občnobesednega in lastnoimenskega, npr. pri besedah *bog* oz. *Bog* (in pri pridevnikih *božji* oz. *Božji*⁵ iz njiju) ali pri besedah *gospod* in *Gospod* (in pri pridevnikih *gospodov* oz. *Gospodov* oz. *gospodnji* oz. *Gospodnji* – z malo piše Pleteršnik (1894–95), z veliko pa Levec (1899: 57)) in pri pravopisno vzporednem *Božji* in *Gospodov*, pri čemer se bodo sestavljavci snovanega slovarja morali odločiti med malo in veliko začetnico tudi pri *gospodnji* oz. *Gospodnji*.⁶

V slovarju slovenskega jezika protestantskih piscev 16. stoletja bo nujno treba predstaviti lastna imena tudi zato, ker ni verjetno, da bi bila kdaj po izidu samo občnobesednega slovarja slovenskega jezika v posebnem slovarju na osnovi gradiva, ki je zbrano v sekciji za zgodovino slovenskega jezika, podobno natančno predstavljena še lastna imena (in morda krajšave).⁷ SSKJ res ni zajel lastnih imen,

snem snopiču kdaj navedeni le označeni listi (zaradi majhnega formata knjige?), npr. »H2« (prav: H2a, str. 43A, 44B), »A4« (prav: A4a, str. 61A), »F4« (prav: F4a, str. 79A, tudi str. 103B), vendar pa »D7b« (str. 52A), pri Kreljevi Otročji bibliji 1566 pa »E5« (prav: E5a, str. 93A). Megiserjev štirijezični slovar (MD 1592) ima črki a in b pri označbi strani v poskusnem snopiču kdaj nadpisani, npr. »E4^a« (str. 51A), večinoma pa vendarle pisano na običajni način, npr. »R7a« (str. 49A).

⁵ V poskusnem snopiču se v razlagah pomenov in odnosu do Boga najde oboje: z malo (*božji*) npr. na str. 106B in 107A (in v slovarski obliki stalne besedne zveze *pravda božja* 'Bog kot sodnik' na str. 104B) in z veliko (*Božji*) na str. 105A (dvakrat). Razlikovanje ne izvira iz SP 2001, ki v geslu *božji* pravi, da se »v teoloških in bogoslužnih besedilih« piše »tudi *Božji*«. Namesto tega ponesrečenega označevalniškega pojasnila bi lahko stal kvečjemu označevalnik *versko*, vendar je tudi ta veliko preozek. Pravilo bi lahko bilo, da se pridevnik piše z malo, kadar se nanaša na boga, in z veliko, kadar se na Boga.

⁶ Iz lastnih izkušenj pri pisanju narečnega slovarja (Weiss 1998), v katerem sem poskušal prikazati sopomenskost upoštevanega (občnega) besedja, vem, da bo morebitno neupoštevanje lastnih imen pri načrtovani predstavitvi sopomenskosti povzročalo večje težave, kot bi jih vključitev lastnih imen, čeprav je delež lastnoimenskega v slovenskem jeziku protestantskih piscev 16. stoletja kar velik, predvsem zaradi Dalmatinovega prevoda celotnega Svetega pisma. Zavedam se tudi, da zajetje lastnih imen v slovar širi njegove meje v enciklopedičnost, vendar je to obvladljivo.

⁷ Na imena v starejših slovenskih slovarjih, v 16. stoletju predvsem v nekaterih seznamih, je opozoril France Novak (1987, 608–611), ki v (nemškem) povzetku pravi: »Čeprav je lastnoimenski fond sorazmerno samostojen, pa je tesno povezan z občnobesednim sistemom jezika« (Novak 1987, 619).

čeprav vsebuje nekatera, ki so rabljena preneseno (*Marija*) ali v frazemih (*Amerika*, *Poncij*), in seveda upošteva izpeljanke iz njih (*slovenski*). Med iztočnicami ne izkazuje kaj dosti krajšav (nekaj kratic je: *DIN*, *JUS* ali *TV*), v ponazarjalnem gradivu pa so zapisane še nekatere okrajšave (*itd.* v geslih *dalje* in *tako*, npr. v geslu *primer*). Ne glede na drugačno odločitev pri SSKJ-ju je uvrstitev lastnih imen in krajšav v slovar slovenskega jezika protestantskih piscev 16. stoletja nujna, saj je to tako rekoč edina priložnost, da se zajame celotno ohranjeno slovensko besedje protestantov 16. stoletja, hkrati pa je obseg lastnih imen, ki so se ohranila v slovenskih zapisanih besedilih 16. stoletja, končen, kar je za slovaropisca sploh vablljivo. Poleg tega za uvrstitev lastnih imen v slovar govorijo tudi ozko jezikoslovni razlogi: obrazili *-ov* in *-ev* lahko opazujemo v svojilnopridevniških oblikah k imenoma *Jezus* in *Kristus* – v Trubarjevem Katekizmu 1550 sta npr. pri teh dveh besedah obe obrazili (Neweklowsky 1984, 141–142, 159). Predstavitev slovenskega jezika brez lastnih imen v tem slovarju bo nepopolna, hkrati pa noben oblikoslovni izsledok, narejen na osnovi snovanega slovarja, ne bo npr. statistično veljaven in preverljiv brez upoštevanja ne samo zanimivega, ampak tudi veliko povednega lastnoimenskega gradiva. To je sicer osebna želja, hkrati pa tudi objektivna težnja k popolnosti, saj na popravni izpit ni mogoče računati.⁸

1.2 Preglednica črkovnih znamenj za glasove knjižnega jezika slovenskih protestantov (str. 6–39) nima nikjer zapisane omejitve, namreč da je začasna in da predstavlja le nekatera (najpogostejša?) znamenja. Črkovni skupini /t [št] v *fymouza* (str. 111A) in *s/s* [s] v *ozhes/s* (str. 91B) v preglednici npr. nista zapisani.⁹

2 Makrostruktura

2.1 Kazalke nastopajo v poskusnem snopiču le takrat, ko povezujejo različico (ali različice) iztočnice (»glasovno različico«, str. 12) in dejansko geslo, npr. *kupčov* gl. *kupčev* (str. 76A). Vendar pa bi sistem kazalk očitno moral zajemati več vrst podatkov.

⁸ V članku Igorja Grdina o Primožu Trubarju za 13. zvezek Enciklopedije Slovenije – izšel je leta 1999 – je njeno uredništvo k posameznim protestantskim knjigam prispevalo bibliografske opise, za katere je bilo treba ugotoviti, kako so protestanti v 16. stoletju po slovensko pisali ime nemškega mesta Tübingen. Iz mestniške oblike v zvezi *V Tibingi*, ki je večkrat navedena na naslovnih straneh slovenskih knjig 16. stoletja, namreč ni enoumno razviden spol in s tem tudi ne oblika besede v imenovalniku ednine. Iz te oblike lahko sklepamo na moški spol in v im. ed. na obliko *Tibing* (kar se res najde npr. v Enciklopediji Slovenije 9 (1995), 388), tako kot je *bug* ob *per bugi* npr. v Trubarjevem Katekizmu 1550, ali pa na ženski spol in v im. ed. na obliko *Tibinga*. Vpogled v kartoteko sekcije za zgodovino slovenskega jezika, kjer se najdejo seveda tudi zveze tipa *iz* + krajevno ime v rod. ed. (tudi npr. za Derendingen), je dal zanesljiv odgovor, da je oblika imena v im. ed. *Tibinga*. Pripravljajoči se slovar bi tovrstno zadrego seveda rešil za vse zainteresirane, ne le za tiste, ki imajo dostop do abecedno urejenega gradiva v kartoteki, saj je ta kljub načelni splošni dostopnosti na voljo le Ljubljančanom in okoličanom, in še to edino v delovnem času sekcije.

⁹ Končno preglednico črkovja in ustreznega glasovja v slovenskem knjižnem jeziku protestantov 16. stoletja bo mogoče pripraviti potem, ko bo gradivo pregledano v celoti, toda takrat bo treba temu posvetiti monografijo, ki bo lahko razbremenila sicer popolnejšo preglednico.

(1) Od pisno posodobljenega zapisa prvotno govornjenih in v 16. stoletju zapisanih različic (npr. *jabelku, jabalku, jabulku, jabelko, abuvku* in *jaboko*, str. 66A) bi moralo biti pokazano h geslu (v tem primeru k *jabolko*), v katerem so takoj za iztočnico navedene vse te različice k njej. V sistemu kazalk naj bi bile kot kazalke razvrščene vse navedene različice, in sicer lahko vsaka v svoji vrsti, če pa bi bilo takih, ki kažejo k isti iztočnici, abecedno razvrščenih zaporedoma več, bi jih zaradi varčevanja s prostorom lahko združili v niz, npr. *menihski, menihški, meniski* gl. *meniški* (na str. 84A je zdaj vsako v svoji vrsti). Edino ta kazalna točka je zdaj v poskusnem snopiču predvidena in večinoma izpeljana. V uvodu (str. 13) je razloženo, kaj se s kazalkami »praviloma ne prikazuje«, vendar bi bilo bolje navesti kar vse, saj ob zdajšnji kazalki *kupčov* gl. *kupčev* (str. 76A) zaradi pravila, da kot kazalke ne nastopajo besede, ki imajo v primerjavi z iztočnico »nadomestitve *i*-jevskega odraza nenaglašnega kratkega *e*-ja ali polglasnika z *e*-jem (*menih* za *minih*)« (str. 13), tudi ni vzporedne kazalke *kupic* gl. *kupec* (str. 76A). Če je to za obrazilo *-ic* še razumljivo, pa je razlika med različicama *minih* in *menih* tako velika, da bi bilo prvo kot kazalko vsekakor treba upoštevati. Glede na pravila v uvodu bi morale biti kazalke k npr. *utragljivi* tudi *vtraglivi, vtragliv* in *v'ragliv*, vendar se pojavlja le ena, *vtragliu* m (str. 128A), ki pa je zapisana narobe (prav bi bilo *vtragliv*). Dobro bi bilo, če bi bil tu slovar izdatnejši in popoln v mejah možnega.

(2) Neprve osnovne slovarske oblike lahko, če so uvrščene v slovar kot kazalke, stojijo zelo daleč od gesla, v katerem so predstavljene (npr. *očesa*, ki je rod. ed. samostalnika *oko*, str. 91A), in jih včasih težko ugotovimo že v sodobnem jeziku, kaj šele za čas pred več kot štiristo leti.¹⁰ Osebni zaimek za 1. os. mn. *mi* je v rod. nas ali *najih* (str. 86A) – vsaj od teh dveh oblik bi bilo dobro pokazati k množinskemu geslu *mi*. Pri tem bi se bilo dobro omejiti na roditeljski pri samostalniku (in upoštevati morebitno izkazano premenjeno obliko v imenovalniku množine), na obliko ženskega spola v im. ed. pri pridevniku ter pri glagolu na 1. (ali 3.) os. ed., če se seveda dovolj razlikuje od prve osnovne slovarske oblike (npr. danes *grem* pri *iti*), na posebne oblike deležnikov na -l (*šel*), kjer bi bila zapisana tudi oblika za ž. sp., če se od moške razlikuje že v prvem zlogu (*šla*) in velelnikov (*pojdi*). Te podatke je dobro uvrstiti v seznam zaradi tujcev, ki bodo uporabljali slovar, vendar pa se v sorazmerno zapletenem slovarskem gradivu marsikdaj težko znajde že slovenski strokovni uporabnik.

(3) Od deležniških in deležijskih podiztočniških tipa tipa *čakan -a -o* in *čakajoč (-a -o)* (oboje str. 56B) bi moralo biti na ustreznem abecednem mestu pokazano h geslu *čakati*.

(4) V seznam bi lahko bile uvrščene netežiščne sopomenke, od katerih bo

¹⁰ Eden od težjih primerov je v sodobnem slovenskem jeziku določitev nedoločniške oblike pri deležniku *sešel se -šla se -o se* – če nimamo v zavesti, da so to oblike glagola *sniti se*, si do tega trenutno ne moremo pomagati z nobenim slovenskim slovarjem v knjižni obliki (medtem ko nekateri elektronski iskanje te vrste omogočajo). Tujec lahko ima težave že z deležnikom *prišel -šla -o*. Sicer pa bi bilo te oblike dobro predstaviti kot kazalke tudi v sodobnih slovenskih slovarjih knjižnega jezika, ki so zdaj s tega stališča neprijazni. Nepravilne oblike nemških in angleških glagolov najdemo v dovolj obsežnih in dobrih slovarjih teh dveh jezikov.

treba pokazati na težiščno v sopomenskem nizu; če bi bila odločitev, katere sopomenke so težiščne in katere ne, pretežka, bi se bilo treba odločiti za kako drugo možnost, tako da se pokaže npr. na besedo, ki stoji bolj na začetku abecede (od *upanje*, *zaupanje* in *zavlačovanje* k *čakanje* – str. 54A–B). To je potrebno zato, da ni treba vedno navajati vseh sopomenk v sopomenskem nizu, kar je tehnično lažje. – Sopomenke bo v seznamu posebej, ločeno od slovarja, dobro predstaviti zato, ker uredništvo vseh pomenov, potrebnih za sopomensko in protipomensko predstavitev, sproti ne bo moglo pregledati do konca: pri črki A sestavljaec ne ve, kaj ga čaka pri črki Ž, in če slovar izhaja v snopičih ali zvezkih in ne izide v celoti, se to nevedenje izkaže v neuskkljenih podatkih. Če bi v ta namen za začetek naredili ustrezno pomensko analizo, bi se sestavljanje in izhajanje slovarja zelo zavleklo: če bi za vsako obliko besede in pomensko določitev porabili pol minute – oblik in listkov je 3.169.000 (str. 8) –, to ob tempu, ki ni možen, pomeni 15 let dela enega človeka. Poleg tega se sopomensko-protipomenska razsežnost besedja v celoti pokaže šele pri sestavljanju slovarja in jo je vnaprej komajda mogoče skicirati, kaj šele določiti. – Drugače bo seveda, če bodo sopomenke navedene sproti pri posameznih pomenih ali zbirno na koncu gesla in pri stalnih besednih zvezah; te bo treba pisati seveda v samih geslih.

(5) Ker vnaprej ni mogoče predvideti vseh oblik stalnih besednih zvez (frazemov in terminoloških zvez), ki se bodo izkazale pri pisanju slovarja (in ne bodo znane pred dokončanjem slovarja), bi bilo v sistem kazalk treba uvesti vsaj od polnopomenskih besed kazalke na mesta, kjer so stalne besedne zveze polno predstavljene. Tovrstnih kazalk zdaj ni, njihov sistem pa bo treba uskladiti z načinom predstavljanja stalnih besednih zvez (prim. tule točko 3.13).

(6) V kazalčnem seznamu naj bi bile navedene nosilne besede ali današnje ustreznice iz razlag, če se beseda, od katere se kaže, razlikuje od tiste, h kateri se kaže: *jablana* gl. *jabolko* (str. 67A, medtem ko zaradi tautologije od *jabolko* ne bi bilo pokazano k *jabolko*, razen seveda takrat, ko bi šlo za homonim), *zdravnik* gl. *arcat* (str. 43A). Rešiti bo treba še primere, kjer se od današnje knjižne pomenke kaže k slovarski obliki stalne besedne zveze, npr. *živinozdravnik* gl. *konjski arcat* v geslu *arcat* (str. 44A, kar pa v poskusnem snopiču ni izkazano na pravem mestu oz. ob tem ni navedena enobesedna ustreznica – prim. tule točko 3.10). Če ti podatki slovarsko ne bodo temeljito prikazani, ubesedeni svet protestantov druge polovice 16. stoletja iz slovarja ne bo razviden. Ali ob konkretnem podatku povedano drugače: slovar bo brez ustreznega seznama zatajil podatek, da so v 16. stoletju živinozdravnika imeli in imenovali, čeprav bo izraz iz tistega časa slovar nekje vseboval. Le izdaten in vsestranski seznam bo slovar naredil res uporaben, hkrati pa bo vse kazalčno zbrano na enem mestu.

Za vse te vrste kazalk, ki jih je priporočljivo izdelati za večjo uporabnost slovarja, bo potreben poseben seznam, in sicer en sam, ker imajo približno enako težo. V njem ne bo vodilk, ki na koncu posameznih gesel opozarjajo na povezanost med njimi. Različni podatki v seznamu bi bili seveda lahko prikazani z različnimi tiski.

Ko bo slovar končan, bo treba do tedaj izdelane spremne sezname kazalk združiti ali pa seznam v celoti izdelati na novo. Sproti bi ob izidu posameznih sno-

pičev ali zvezkov slovarja seznam dopolnjevali in bi lahko bil dosegljiv v elektronski obliki na internetu, v morebitni elektronski različici slovarja pa bi lahko bil kazalčni seznam seveda vključen v sam slovar.

Pri razvrstitvi gesel je v abecednem zaporedju v poskusnem snopiču napaka: *jeger* stoji tik pred *jogar* (str. 71A–B), čeprav bi moral stati pred *jezičen* (str. 67B).

3 Mikrostruktura

3.1 Iztočnica in različice. V uvodu so na str. 12–13 navedena pravila o zapisu iztočnice in njenih različic, ki so ponesrečeno imenovane glasovne, kajti gre za pisno posodobljene različice v 16. stoletju zapisanih oblik (samo te so nam namreč posredovane). Najbrž bo kdaj nastopil primer, ko bo besedo (recimo nejasno enkratnico) iz gradiva težko ustrezno rekonstruirati. Iz poskusnega snopiča ni razvidna tedaj predvidena omejitev oz. kako bo v slovarju izražen dvom sestavljalcev slovarja.¹¹ – »V okroglem oklepaju, ki sledi iztočnici, so [...] naštete vse njene glasovne različice, tudi tista, ki nastopa v iztočnični vlogi« (str. 12): to je rečeno nekoliko nejasno, saj npr. iztočnice *bojevanje*, *jabolko* ali *jogrstvo* ne nastopajo kot glasovne različice, tako da bi morale pisati *tudi morebitna tista* ali (*med katerimi je tudi taka, ki ...* V okroglem oklepaju so naštete vse različice, kot iztočnica pa nastopa (1) katera od njih ali edina, če ustreza današnjemu stanju (*len*, *deželan*), sicer pa (2) današnja oblika, torej taka, ki v 16. stoletju ni potrjena (*jabolko*). – Namesto pravil, kdaj različice niso zapisane kot kazalke (»Zunaj [kazalčnih – P. W.] povezav so le različice, ki so posledica različnega, vendar predvidljivega zapisa mehkega *n* in *l*«, str. 13), priporočam v obliki kazalk navajanje vseh (prim. tule točko 2.1(1)).

Pridevnik iz zveze *kupilni list* (str. 76B–77A) ima drugačno obliko iztočnice kot pridevnik iz zveze *spovedni list* (str. 110B): prvič je določna (*kupilni*), drugič nedoločna (*spoveden*), kar bo treba poenotiti v določno obliko.

Iztočnica *bajncerli* (str. 45A) je glede na izgovor [ˈba:jncərli] poknjžena narobe (*e*, s katerim je zapisan polglasnik, je odveč, zato *bajncrli*); podobno je z napovedjo gesla *vencrli* namesto zdajšnjega *vencerli* (str. 45B).¹²

3.2 Druga osnovna slovarska oblika. V podgeslu *jezični* (str. 67B) je rod. ed. neustrezno zapisan kot *-nega*, kar je drugače kot pri *leni -ega* (str. 82B) in *utragljivi -ega* (str. 122A), odvečni *n* pa se v tem podgeslu pojavlja tudi v zapisu rekonstruiranega mesta naglasa v oglatih oklepajih. – Dvojnice v rodilniku so včasih ločene s poševnico (to je, kot piše v uvodu na str. 33, »znak, ki loči različice«: *mi nas/najih*, *oko oka/očesa*), pa tudi z označevalnikoma in (*sedem -dmih* in neskl.) in tudi (*bajncerli* [...] *-rlina* tudi *-rla*, namesto katerega pa je v oglatih oklepajih spet poševnica: [ˈba:jncərli bajncərˈli:na[?]/-a], str. 45A). Morda bi različice veljalo ločevati samo s poševnico,

¹¹ Z vprašajem v oglatem oklepaju je nakazana npr. v geslu *trpež* (str. 117A), kjer pa se ne ve, ali je s tem izražen le pomislek ob besednovrstnem podatku ali še ob čem drugem.

¹² Polglasnik se tu obnaša podobno kot v besedi *jogrstvo* (in navsezadnje tudi tako kot v geslih *trg*, *trpečljiv*, *trpeti*, *trpež*, *trpežljiv* in *trpljenje*). Primeri *centerhalf* (BSJ), *cimperman* (BSJ), *Doberdob* (SP 1962), *doberman* (SSKJ), *metercent* (SSKJ) so kljub izgovoru *e*-ja kot polglasnika pred *r*-jem zloženke, kar je tudi s tega stališča izjemni *tatman* (Plet., SSKJ), ki bi moral biti *taterman* (kar je iz nem. *Tattermann* – Striedter-Temps 1963: 236).

kar je večinsko izpeljano že zdaj, sicer bo sistem nagajal v kazalkah, kjer bo kdaj zaradi podobnosti samih iztočnic treba zapisati neprvo osnovno slovarsko obliko, kot je zdaj npr. v geslih *mi naju* v dv. (str. 85B) in *mi nas/najih* v mn. (str. 86A).

3.3 Besednovrstni podatek. Namesto sopomenskih izrazov »slovnična oz. besednovrstna oznaka« (str. 13) in »slovnični (oz. besednovrstni) označevalnik« (str. 40), v katerih sta uporabljena oba novejša izraza *oznaka* in *označevalnik* za *kvalifikator* iz SSKJ-ja, je bolje uporabiti enoumni izraz *besednovrstni podatek*. Pri glagolu *vzdati* npr. je krajšavi nedol. pripisano, da je »slovnični označevalnik« (str. 40); tu bo bolje reči *slovnični podatek*. Besedje je sestavljeno iz neoznačenega (nevtralnega) jedra, medtem ko zvrstno, pogostnostno, stilno ipd. označeno besedje ali take sestavine posameznih besed v slovarjih opisujejo ustrezni označevalniki (ali oznake – prim. Weiss 2000, 27–28, predvsem op. 2). Besednovrstne podatke pa je mogoče pripisati vsem besedam (in vsaj značilnosti pregibnih besednih vrst nadalje opisovati s slovničnimi ter besedotvornimi in oblikotvornimi podatki): tu ni nevtralnega jedrnega besedja na eni strani in označenih besed na drugi.

Poskusni snopič sledi SSKJ-ju s posplošitvenim podatkom *sam.* za posamostaljeni pridevnik v podgeslu *jezični* (str. 67B), v katerem pa je edini izkazani primer moškega spola. Drugače (in ustrežneje), z besednovrstnim podatkom *m* (torej 'samostalnik moškega spola'), sta opremljeni podgesli *leni* (str. 82B) in *utragljivi* (str. 122A). Razlike je mogoče pripisati različnim sestavljalcem teh treh gesel (prim. tule točko 3.2). – V nejasnih sobesedilih, sploh v množinski rabi posamostaljenih pridevnikov, je podatek *sam.* sicer varnejša rešitev, saj nadomesti podiztočnice v vseh treh spolih, vendar bi lahko bil tudi primer *jezični* prikazan tako kot druga dva, pa čeprav v uvodu (str. 13) piše, da je »slovnična oz. besednovrstna oznaka« *sam.* pripisana »pri posamostaljenih pridevniških besedah oz. sprevrženih (konverznih) samostalnikih«. Temu ustrezni besednovrstni podatek je lahko le *m*, ž ali *s*.

Pazljivost bo potrebna pri pripisovanju besednovrstnega podatka *povedkovnik*, saj tu ne gre za posebno besedno vrsto, ampak za posebno rabo pridevnika, prislova, samostalnika, medmeta itd., za kar bo treba iskati poti v smereh, ki jih je ubral že SSKJ.¹³ V poskusnem snopiču je v geslu *len* kar nekaj pomenskih razdelkov, ki imajo pripisano slovnično pojasnilo »v povedkovniški rabi« (str. 81B–82A). Po drugi strani pa je v poskusnem snopiču pridevnik izkazan v (levo)prilastkovni rabi v geslih *kupilni* (v zvezi *kupilni list*) in *spoveden* (v zvezi *spovedni list*).

Glagolski obliki, kot sta deležnik in deležje npr. v geslu *čakajoč* in deležnik *čakan* (str. 56B), nista besednovrstna podatka, ampak sta deležnika *čakajoč -a -e* in

¹³ SP 2001 ima pri povedkovniku precej težav. Besede *bomba*, *dober*, *fair*, *fajn* in *fejst* so v njem povedkovniki kakor kdaj: besednovrstni podatek *povdk.* je pripisan le pri *bomba* (»Film je bil ~ |zelo dober|«, s tem da je pri pridevniku *bomba* primer »~ film |zelo dober|«, kar jasno kaže, da je *bomba* samo pridevnik) in *fair* (»To ni ~ pošteno, pravilno« – *fair* je v SP 2001 tudi pridevnik). Tudi (sprevržena?) pridevnika *fajn* in *fejst* bi potemtakem morala biti prikazana kot povedkovnika (moja sta primera *Orehova torta je fajn* in *Naši sosede so fejst*) – in pridevnik *dober* seveda tudi: SP 2001 ima npr. očitno povedkovna primera »Še vedno nisem ~ zdrav« in »S tobakom sem ~ za pol leta založen« predstavljena v pridevniškem geslu *dober*. Povedkovna raba se določi ob posameznih pomenih in se izkaže z ustreznimi primeri in s sopomenskim preverjanjem.

čakan -a -o pridevnika (kar se vidi tudi po tem, da je pri njiju oblikoslovni razdelek uveden z »nedol. obl.«, ki je zapisan le pri pridevnikih, kot je zapisano tudi v uvodu, str. 15), deležje *čakajoč* pa je prilastek.¹⁴

V geslih *mi naju* in *mi nas/najih* je podatek »m, ž, s oseb. zaim. 1. os. dv.« (str. 85A) oz. »m, ž, s oseb. zaim. 1. os. mn.« (str. 86B) nejasen: m, ž, s bi (glede na razlago krajšav na str. 82–33) pomenilo 'samostalnik moškega, ženskega, srednjega spola', kar seveda ni res, ampak gre pri *mi* za obliko osebnega zaimka, ki se nanaša na moški spol ali pa na vse tri spole, lahko tudi mešano (medtem ko se *me* lahko le na ženski ali srednji spol; ta oblika v poskusnem snopiču ni izkazana).¹⁵ Slovenska slovaropisna praksa res izkazuje različne rešitve: SSKJ ima recimo *jaz mene* in tudi *mi me me*, SP 2001 vse pri *jaz* zaim., na drugih mestih (*ti, on, mi ...*) pa so kazalke z nekaj osnovnimi podatki. V slovarju slovenskega jezika protestantskih piscev 16. stoletja bo moralo biti poenoteno, vendar brez nizanja zavajajočih podatkov tipa m, ž, s. Tako je še v geslu *sedem*: »glav. štev., m, ž, s« (str. 108A): samostalniška raba je izkazana le v pomenih 3 in 4 (str. 110A), vse to pa se uporablja v množini, kar v oglavju ni navedeno (in potem tudi postane smiselna roditeljska oblika *sedmih*).

Samo opozarjam, da se okrajšava *čl.* za 'členek' (str. 32, 53A) pojavlja v prvih dveh izdajah SP 1990; od tretje izdaje leta 1994 naprej je *člen.*, morda zato, ker je okrajšava *čl.* sicer 'člen'. – V uvodu je napovedano, da bo okrajšava za 'veznik' *vezn.*, kar bi bilo sicer vzporedno s *prisl.* (za prislov) in *predl.* (za predlog), vendar gre glede na okrajšavo *vez.* v seznamu krajšav (str. 33) in v geslu *potehmal* (str. 101A) očitno za napako.¹⁶

3.4 Podatek o naglasu. Navodilo, kako razumeti rekonstrukcijo naglasa, je zapisano v uvodu (str. 13–14). Tu bi bilo morda dobro spremeniti formulacijo »Naglasne različice so navedene za poševnicami« (str. 14) v »Naglasna različica je navedena za poševnico« (za poševnico je namreč vedno ena sama, različic pa je le redko več). Glede na to, da poskusni snopič temelji na zapisanih besedilih, starih več kot štiristo let, je podatek o naglasu besede nepričakovan in velikokrat špekulacija, in to ne glede na to, da se z današnjim znanjem da za večino besed povedati, kje in kako so se naglaševale in kje se je pojavljal polglasnik.

¹⁴ Na tovrstno napako v Odzadnjem slovarju slovenskega jezika Milene Hajnšek-Holz in Primoža Jakopina (izšel je leta 1996) je bilo že opozorjeno (Weiss 1996/97, 81–82).

¹⁵ Zmota, da *m* pomeni 'moški spol, moškega spola', zapisuje tudi SP 1994: 8; v SP 2001, XII je krajšava *m* razložena kot »samostalniška beseda moškega spola« (taka razlaga bi morala biti tudi v poskusnem snopiču). Osebnemu zaimku *jaz* se res da pripisati vse tri spole (SP 2001: »m, ž, s, os. zaim. za 1. os.« – tu manjka v primerjavi z vsem drugim povedanim skorajda nujen podatek o številu (tudi v geslu *ti ga ni*, je pa v geslu *on*, čeprav glede na geslo *oni* na čisto drugem mestu), medtem ko pri *midva* in *medve* spol ni zapisan, v geslu *ti* pa je pri obliki *vedve* pripisano, da je to oblika za ž. sp., medtem ko podatka za s. sp. začuda ni). Vendar pa se vsakič znova uresniči le eden od njih ali pa brez ustreznega sobesedila ostane neizražen. Oblike »on ona ono« v SP 2001 imajo prav tako pripisano »m, ž, s«, čeprav so oblike po spolih ločene. Tudi napačna in zavajajoča oblika za rod. mn. *onih* namesto *njih* v geslu *ôni* v SP 2001 kaže, kako težavno je predstavljanje slovenskih osebnih zaimkov v slovarjih.

¹⁶ Sicer pa je tudi 'mestnik' še naprej okrajšan v *mest.*, kar bo očitno tudi ostalo; v SP 2001, XIII je *mestn.* namreč krajšava za označevalnik 'mestne govornice'.

V oglatih oklepajih, kjer naj bi bil zapisan rekonstruirani podatek o naglasu, torej dobimo ob mestu naglasa še podatke glede polglasnika, glede dolžine naglašanih samoglasnikov ter glede naglašenosti in nenaglašenosti (delno tudi naslonskosti, npr. v geslu *mi nas/najih*). Vendar je to le del predstavitve izgovora, saj ne izvemo nič (ali vsaj nič natančnega) glede premene po zvonečnosti (npr. v geslih *nož* ['nož 'no:ža], str. 89A, in *trg* ['tər:g -a], str. 111A, v geslu *izpoved* [is'po:ved -i], str. 65A, pa se uresničuje eno in drugo načelo: če je v izgovoru v predponi zapisan *s*, bi moral biti tudi izglasni *t*), glede kakovosti (širine in ožine soglasnikov, npr. v geslu *sedem* ['se:dəm 'se:dmih], str. 108A – v poskusnem snopiču so vsi *e*-ji in *o*-ji so zapisani enolično), glede nakazovanja redukcije v zapisih, glede izgovora *lj + i* (npr. v geslu *utragljiv* [utrag'ljiv utrag'lji:va -o], str. 121A) ali dvoustničnega *v* (v geslu *pravda* ['pra:vda -e], str. 102A – tudi končni *v* oz. *u v* [utrag'ljiv utrag'lji:va -o] v geslu *utragljiv* v oblikah *vtragliv*, *vtragliu*, str. 121A, se ni izgovarjal zobno-ustnično, ampak dvoustnično), pa tudi glede izgovora začetnega *v* oblike *vtragliv* (v istem geslu: [ut-] ali [ʉt-]?).

Oglati oklepaj za zapis večinoma samo naglasnega mesta in kolikosti naglašene samoglasnika ter ponekod še polglasnika torej ni primerna rešitev, saj po dogovoru daje vedeti, kot da je v njem zapisana celotna informacija o izgovoru besede, kar pa ni res.¹⁷ Poševni oklepaj kot znak za fonološki zapis bi bil že primernejši, vendar pa spet ne gre za zapis fonemov. Če bi se sestavljalci slovarja hoteli izogniti dvomom, bi morali uporabiti kako tretjo, še nezasedeno obliko (morda poševnice nazaj – \ \), sploh pa bo treba razmisliti, koliko podatkov in katere ter zakaj samo nekatere od istovrstnih tak zapis prenese. Samó mesto naglasa se da npr. za trizložnico, naglašeno na zadnjem zlogu, sorazmerno natančno označiti na način (– – –), kar je znano iz tujih slovarjev.

Naglasno mesto v geslih *nožič* (['no:žič]) in *nožiček* (['no:žičək]) je vprašljivo, vsaj kot edino. Rudolf Kolarič (1971, 38) ga je pri tej besedi rekonstruiral takole: »Nòshizhèk (für *nožičək*) oder *nóžičək*) 51.«¹⁸ V poskusnem snopiču je v geslu *nožiček* kot edini naveden le zapis iz Dalmatinove Biblije, medtem ko Bohoričevega zapisa »Nòshizhèk, zhka, cultellulus, kleins Messerlein« iz njegove slovnice (BH 1584, 51) v poskusnem snopiču sploh ni, kar zbudi dvom o objavljeni popolnosti zajetja (izpisa) slovenskega protestantskega gradiva 16. stoletja (uvod v poskusni snopič, str. 7), saj te napake v poskusnem snopiču preprosto ne bi smelo biti. – Rekonstrukcija naglasnega mesta je velikokrat težavna, saj nam za marsikaj še vedno niso v razvidu narečni podatki. Tako je Rudolf Kolarič dokumentiral priimek protestantskega pisca Adama Bohoriča v obliki *Bohór(i)č* (Kolarič 1971, 29), čemur pa današnja večinska izgovorna praksa z obliko *Bóhorič* ne sledi.¹⁹

Glede iztočnice in njenih različic v uvodu (na str. 12) izvemo, da so v »okro-

¹⁷ Resico (»pravna pokončna črtica«, str. 13), ki je uporabljena za označitev mesta naglasa in ki se zdaj kdaj meša z narobe zapisanim opuščajem (prim. tule točko 4.1), bi bilo treba nadomestiti z enoumno naglasno resico, ki mora imeti pravokotno obliko, ne klinaste (').

¹⁸ Prvi, odvečni zaklepaj je zapisan že pri Kolariču, kar kaže, da je različico pripisal pozneje, morda v korekturah.

¹⁹ Pridevnik *utragljiv* se v zgornjesavinjskem narečju v govoru Kraš naglašuje drugače (*u'rá :gl'u -lǽva -ə*) in predvsem v zvezi z *vreme* pomeni 'tak, ki povzroča utrujenost, zasnapanost'.

glem oklepaju, ki sledi iztočnici, [...] v enakem tisku, pisno posodobljene, naštete vse njene glasovne različice«, vendar pa je v geslu s prislovom *potehmal* na tem mestu navedena tudi pisna različica *poteh mal* (str. 99A). Formulacijo iz uvoda bo treba ustrezno razširiti. Tudi v geslu *utragljiv* (str. 121A) različica *v'tragliv* ni glasovna, saj se razlikuje zaradi opuščaja kot pisne sestavine, različica *vtragliv* pa je glasovna le pogojno, kar bo treba upoštevati v t. i. podatku o naglasu, če bo ustrezno izčrpnější.

V uvodu sta v geslu *vzdati* v zapisu [vz'da:ti -am] (str. 40) kolikost in kako-vost v obliki za 1. os. ed. napačni. Iz tega se vidi, da je v uvodu zapisana starejša različica gesla, ki bi morala biti natančna kopija tistega v slovarju. Zapis v samem slovarskem delu je ustrezen – [vz'da:ti vz'da:m] (str. 129A) –, besedili pa tudi sicer nista povsem identični. Tudi v geslu *veljati* (str. 125A) je zapis [ve'lja:ti -am] pri podatku za 1. os. ed. napačen.

Tukajšnji primer tudi priča, da pravilo »Naglasno mesto je označeno z ravno pokončno črtico pred naglašnim zlogom« (str. 13), zapisano v uvodu, ni čisto brez ostanka: v besedi *vzdati* sta nedvomno dva zloga (če ne trije zaradi zapisov *ufdati* in *ufdaite*, str. 129A–B), torej bi glede na to morala pokončna črtica stati povsem na začetku besede ([vzda:ti]), kar pa bi bilo moteče. Še slabše bi bilo, če bi bilo soglasnikov pred prvim naglašnim samoglasnikom še več, kot npr. v primeru [vzglɑ:sje]. To bi bilo nepregledno, zato se bo bolje pridružiti dialektologom, ki postavljajo resico pred soglasnik pred naglašnim samoglasnikom ali tik pred naglašni samoglasnik, če pred njim ni soglasnika. Korak v to, priporočljivo smer je s tem morda v geslu *vzdati* že narejen, sploh če to geslo v naglasnem podatku primerjamo z geslom *zdati*, kjer je zapis sicer v skladu s pravilom iz uvoda ([zda:ti zda:m], str. 129A), vendar pa slabši, ker je manj pregleden.

V geslu *kupec* je zapis [ku'pəc ku'pca] (str. 76A), čeprav bi roditeljska oblika lahko bila okrajšana (kot je v geslih *joger* [ˈjo:ɡør -gra], str. 71B, *bratam* [bra'tam -ta:ma[?]], str. 50B, ali *deželan* [deže'lan -'la:na], str. 61A). Krajše in vendar enoumno bi lahko bilo okrajšano tudi v geslih *bojevati* (str. 46A – in v podgeslu *bojevati se*, str. 47B), *kupovati* (str. 79A), *postati* (str. 94B – zdaj je [po'sta:ti po'sta:nem/posta'ne:m[?]]: tudi tu bi se dalo *po-* v 1. os. ed. brez škode izpustiti), *sedem* (zdaj je [ˈse:dəm ˈse:dmih], kar morda kaže na zavedanje, da sta v oblikah dva različna *e*-ja – ozki in široki –, ki pa sta zaradi nenatančnega zapisa izgovora pisno sovpadla), *trpeti* (str. 112B), *trpežljiv* (str. 117A) in *utragljiv* (str. 121A). S pisanjem naglasne resice pred (soglasnikom pred) naglašnim samoglasnikom bi bili ustrezni podatki npr. v geslu *trpeti* okrajšani takole: *trpeti -im* [tər'pe:ti -pi:m].

Napoved gesla *kup* iz uvoda (str. 14) pravi, da je naglasna rekonstrukcija omejena na izhodiščno obliko, »kadar druge osnovne oblike na osnovi podatkov iz oblikoslovnega zaglavja oz. na osnovi izkazanega pregibalnega vzorca iztočnice ni mogoče rekonstruirati ['ku:p]«. To pa je potem uresničeno le v vzorčnem geslu *kup* v uvodu (str. 41) – v slovarskem delu je v geslu *kup* (str. 75B) zapisano ['ku:p -a], čeprav je vseh osem oblik izkazano le v im. in tož. ed., torej v vseh primerih kot *kup*. Ker je tudi v geslih *izpovednik*, *jogrinja* in *trpečljiv* izpričana ena sama oblika (v im. ed., pri pridevniku še moškega spola), bi bilo dobro razmisliti, ali ne bi druge osnovne slovarske oblike pisali povsod tudi takrat, ko v gradivu ne nastopa ekspli-

citno. Že zdaj je v poskusnem snopiču npr. rekonstruirani podatek za im. in rod. ed. zapisan v geslu *lenec*, čeprav edina potrjena oblika tega samostalnika nastopa v im. mn. (v obliki *leinzi*, str. 82B). Pri sestavljanju slovarja bodo ponazorjeni seveda tudi le primeri za stranske oblike (ne pa tudi za osnovno ali za drugo osnovno slovarsko obliko), kot je zdaj v geslu *arcatov*, kjer sta edini izpričani obliki pridevnika v im. ed. ž. sp. (iz Dalmatinove Biblije 1584) *arzatoua* in *arzatova*. Sestavljalca slovarja bi moral imeti možnost, da bi tvegano rekonstrukcijo ustrezno komentiral (morda obširneje kot z vprašajem v oklepajih, kar je storjeno na nekaterih težjih mestih že zdaj).

Najbrž ne bi smelo biti dvoma, ali je treba t. i. zložni *r* v zdajšnjem naglasno-izgovornem razdelku (v oglatih oklepajih) pisati kot zvezo polglasnika + *r* ali le kot *r* – zdaj je razlika med *bajncerli*, kjer je naglasna rekonstrukcija ['ba:jncərli] (str. 45A), *trg* (['tər:g], str. 111A – z napačnim zapisom) in *trpečljiv* ([tərpeč'ljiv], str. 112A, in drugimi oblikami na *trp-*) na eni ter *jogrstvo* (['jo:grstvo], str. 73B), kjer bi moral biti prav tako zapisan polglasnik, na drugi strani. – V geslih *jezičen* in *očesen* je zapis izgovora za ž. in s. sp. napačen: namesto [je'zi:čən -a -o] (str. 67B) in [o'če:sən -a -o] (str. 91A) bi za ž. in s. sp. moralo biti [-čna -o] in [-sna -o]. – V geslu *lenec* je napačen zapis izgovora v im. ed. ([le:nec -nca], str. 82B); namesto nenaglašenege *e*-ja bi moral biti polglasnik – [le:nəc -nca]. – Napaka v zapisu roditeljskega v podgeslu *jezični* (str. 67B) je iz neprve osnovne slovarske oblike (*-nega*) zašla v naglasni podatek ([je'zi:čni -nega]), medtem ko je to v podgeslih *leni* (str. 82B) in *utragljivi* (str. 122A) prav, namreč *leni -ega* in *utragljivi -ega*. – Pojavi se tudi kaj netipičnega, npr. v geslu *bajncerli*.

Škoda, da ni opozorjeno na druge posebne naglasne oblike, kadar nanje kaže ponazarjalno gradivo. V geslu *len* oblike *linee*, *liné*, *lené* v im. mn. ž. sp. in *linee*, *liné*, *lene*, *lené* v tož. mn. ž. sp. (str. 80A–B) kažejo na končniški naglas, torej na (variantno?) naglasno mesto [le'nə:], vendar v podatku o naglasu o njem ne izvemo nič, ker je ta pri pridevniku omejen na oblike za vse tri spole v im. ed. Razmisliti bi bilo treba o razširitvi zapisa rekonstruiranega naglasa osnovnega zapisa izgovora (če bi ga v slovarju sploh navajali) na še druge oblike, kadar jih, kot v tem primeru, najdemo sorazmerno jasno navedene v ponazarjalnem gradivu.

Naslonske različice, kakršna je v npr. geslu *mi nas/najih* zapisana roditeljska [nas] ob zapisani naglašeni ['nas] in imenovalniška [mi], ki je implicitno navedena z napovedjo v naslonski obliki v razlagalno-ponazarjalnem razdelku (str. 87A–B), čeprav je v podatku o naglašeni zapisana le oblika ['mi] (str. 86A), bi zahtevale komentar o naglašeni oz. naslonski, podoben tistemu v predloženem geslu *čez*, saj različice niso enakovredne, ampak položajne: tudi od sobesedila je odvisno, ali je oblika *nas* naglašena ali ne.

Dovolj velik dvom o naglašeni oz. nenaglašeni zbuja že navedba primerov v razdelku v naslonski obliki gesla *mi nas/najih* (str. 87A–B). Ni jasno, kateri razlogi govorijo za to, da je naslonska ena od oblik množinskega zaimka *mi* (če nista za naslonski šteti celo obe) v primeru »Sakai kateri nei ſubper nas, ta ie fa nas« (str. 87A), če se po tem ne sprašujemo pri ponazarjalnem primeru »Lubi Ozha obari nas, Daj nam brumno Gospoſzhino, inu dobro Sofefzhino« (str. 87A), ki kaže, da bi bilo morda dobro jasno opozoriti, s katero obliko od več istovrstnih sestavljalca ponazarja konkretni primer pri pomenu.

Naglašenost oz. nenaglašenost v teh primerih (zaimki, medmeti, predlogi oz. homonimni prislovi) zahteva v slovarju večjo pozornost, ki pa mora temeljiti na gradivu. Zaradi vseh teh pomislekov o naglasu in izgovoru bo podatke primerneje predstaviti popolneje ali pa v kateri od publikacij, ki bodo nastale na osnovi gradiva za slovar slovenskega jezika protestantskih piscev 16. stoletja.²⁰

V geslu *potehmal* je v zapisu [potehm'a:l] resica na napačnem mestu, v geslu *trg* pa je zapis z dvopičjem za *r* ([t'ər:g -a]) napačen, saj dvopičja sploh ne bi smelo biti.²¹

3.5 Besedotvorni podatek. Besedotvorje slovenskega jezika (protestantskih) piscev 16. stoletja bo na osnovi gradiva treba še napisati, saj so zdaj na razpolago le redka dela (npr. Vidovič-Muha 1984; 1986). Kot piše v uvodu (str. 14), v poskusnem snopiču opozarjajo na besedotvorno razmerje s podstavno besedo »le najosnovnejši, manj zapleteni tvorbeni tipi«, ko gre za manjšalnice (*nožič* < *nož*), za »izsamostalniško tvorjenost pridevnikov na *-ov*, *-ev*, *-in* in *-ski/-ški*« (str. 14) (*kupčev* < *kupec*) ali za glagole iz »drugotnih nedovršnikov iz soodnosnih dovršnikov« (str. 14) (*postajati* < *postati*). Besedotvorni podatek bi bilo treba razširiti na vse besede v slovarju ali pa ga ukiniti tudi na teh redkih mestih, saj pod tem imenom večinoma ne pove nič novega; bolj pomembno bi bilo predstaviti razmerje med *kupilni* in *kupilo* ali pa razmerje med *trpečljiv* in *trpeti*. V podgeslih pri glagolih besedotvorni oz. oblikotvorni podatek implicitno nadomešča razlago (ki je v teh podgeslih sploh ni, npr. v podgeslu *kupljen*, str. 78A) in pri glagolnikih na *-njel/-tje* glagolsko obliko (npr. v geslu *čakanje*, str. 54A), zato bi ga ob preureditvi tu nadomestili oz. prestavili.

3.6 Pogostnostni podatek. Ker število pojavitev določenega leksema, ko gre v stotine, iz čisto praktičnih razlogov ni določljivo čisto natančno, so v uvodu poskusnega snopiča predvideni približki (str. 14–15). Mogoče bi pojavitve do 100 zapisovali povsem natančno, od 101 do 1000 zaokroženo na 10 (s pripisom *pribl.*) in od 1001 naprej zaokroženo na 100 (prav tako s pripisom *pribl.*), s tem da se številke do 1000 zaokrožajo do 5 navzdol in od 6 navzgor ter nad 1001 do 50 navzdol in od 51 navzgor. Tako bo ta zelo koristni podatek, čeprav bo pri večjih številkah le približen, sorazmerno zanesljiv in korekten, sestavljalcem pa ne bo povzročal mor.

²⁰ Današnje slovensko pravorečje ima veliko težav že z opisovanjem tega, kar danes v knjižnem jeziku slišimo na vsakem koraku, čeprav nam je vsem zelo blizu (število naglasnih mest v primerih *mariborski*, *jeruzalemski*, *Einspielerjev* ali *salzburški*, *bližnjevzhodni*, *daljnjevzhodni* in *divjevzhodni*, *Gorenje*, kako je z zvenečnostjo soglasnikov pred *vs-* (torej kako se izgovarja *predvsem* ali zveza z *vsakim*, če je *vs-* res nezveneče – prim. SP 2001).

²¹ V novejšem času je pri zapisu izgovora knjižnega naglašene *r*-ja zaradi dogovornega in podedovanega ostrivca nad njim pogosto narobe razumljeno, da je naglašeni *r* zaradi ostrivca (kadar se seveda piše, npr. v besedi *prvi*) dolg, v resnici pa gre za zvezo polglasnika (ki je kratek) in *r*-ja. Npr. Šuštaršič – Komar – Petek 1999, 138 (tule nekoliko poenostavljeno): »pə:rvemu« (in tudi »pə:s«). V tem smislu in nekoliko nejasno pravi Jerneja Gros (2000, 47, s simbolom @ za polglasnik iz zapisa SAMPA): »Polglasnik [@] je vedno kratek, ne glede na to, ali je naglašen ali nenaglašen. Naglašena glasovna zveza [@] + [r] je vedno dolga.«

3.7 Oblikoslovni razdelek (imenovan tudi oblikoslovno zaglavje, str. 15 in 40) je zelo informativen, vendar ga bo treba grafično bolj razčleniti, da bo preglednejši.

Do stično pisanih predlogov pred samostalniki se bodo sestavljenci morali še opredeliti, saj zdaj ni jasno, ali predloge v oblikoslovnem razdelku upoštevati ali ne: oblika *skoni* (str. 75B) je v oblikoslovnem razdelku (str. 74A) korektno prepisana, oblika *Siefykom* (str. 71B) je v oblikoslovnem razdelku navedena brez predloga, kot *iefykom* (str. 68A), tako tudi *fozhima* (str. 92A in 91B), medtem ko oblika *vozheh* (str. 92A – iz zveze *belu vozheh*) iz Megiserjevega Thesaurusa polyglottusa iz leta 1603 v oblikoslovnem razdelku pri mest. mn. (str. 91B) ni zapisana ne v taki ne v drugačni obliki (brez predloga).

Pridevniki imajo na začetku tega razdelka pripisano, ali gre za določne ali za nedoločne osnovniške oblike, vendar se eno ali drugo od tega razlikovalno izraža večinoma le v im. (in njemu enakem tož.) ed. m. sp., in le če se razlikujeta obliki, bi bilo treba kaj povedati o določnosti in nedoločnosti. Oblike pridevnika *len* (str. 80A–B) so razdeljene na dva nesorazmerna dela, od katerih je tisti, ki napoveduje nedoločno obliko, veliko obsežnejši. V geslu *meniški* (str. 84A–B) ni napisano, da je to določna oblika, čeprav v veliko krajšem geslu *menihiški* (str. 83B) z eno samo obliko podatek o določnosti je zapisan. (O oblikah iztočnic *kupilni* in *spoveden* prim. tule točko 3.1.)

V oblikoslovnem razdelku gesla *spoved* manjka pri im. ed. oblika *fpoued* (str. 110A), ki jo najdemo v ponazarjalnem primeru v geslu *spovednik*: »Kakoua ie fpoued Iudefoua, takoui fo [...]« (str. 110B).

3.8 Podatek o pogostnosti velike začetnice. Na videz preverljiv podatek tipa *prevladujejo zapisi z malo začetnico* (v geslu *mi naju*, str. 85B) ali *zapis z malo in zapis z veliko začetnico* (v geslu *meniški*, str. 84B) se izkaže za relativnega že po pregledu tistega, kar je izkazano v oblikoslovnem razdelku, kjer so primeri pogosto pisani z malo začetnico. V geslu *menih* (vseh pojavitev te besede je 325) je v ponazarjalnih primerih 18 zapisov različnih oblik z malo začetnico in dva z veliko, pripis, ki s tem očitno nima neposredne zveze, pa pravi, da »prevladujejo zapisi z veliko začetnico«. V geslu *meniški* najdemo enak pripis, čeprav so začetnice pri izkazanih različnih oblikah razporejene povsem drugače: z malimi in z velikimi začetnicami je v ponazarjalnih primerih zapisanih po 21 oblik – tako je tudi zaradi vsega skupaj 53 pojavitev. Tu gre pač za načelo, ki je zapisano v uvodu (str. 17), namreč da so »[v]se oblike (razen citatno navedenih) [...] zapisane z malo začetnico, kar močno poenostavlja in skrajšuje prikaz«, torej je za ponazorilo v oblikoslovnem razdelku izbrana mala začetnica, če je z njo izkazan vsaj en zapis ali če je kakor koli zapisanih več. »Citatno navedena oblika« je najbrž tista, ki je zapisana z veliko začetnico in nima sicer identične različice z malo začetnico (v geslu *menih* npr. *Minihi* v or. mn., str. 83A); citatnost v oblikoslovnem razdelku ni izražena s kakim posebnim sredstvom. – »Podatek o tem, s kakšno začetnico je v besedilih pisana iztočnica, je naveden na koncu oblikoslovnega razdelka« (str. 17): pravzaprav je tu predstavljeno, v kakšnem razmerju sta mala in velika začetnica oblik v določenem geslu. – »Podatek o pogostosti rabe velike začetnice velja za nestandardne pravopisne položaje, raba na začetku povedi in na začetku verzov v pogostnostni oceni pojavljanja ni upoštevana« (str. 17).

To je razumljivo, vendar gradivo kaže večjo raznovrstnost. Tako v geslu *menihov* najdemo dva zapisa: *Menihouiga* (rod. ed. m. sp.) in *Smenihoumi* (or. mn. m. sp.); pojasnilo k veliki oz. mali začetnici pravi: »zapis z malo in zapis z veliko začetnico«. Navedelek je takle: »Obtu .. ta dobra ferza, kadar fe ftakimi zhloueskimi dobrimi delli inu Smenihouimi Boshymi sluhbami[!] .. troshtaio taku bodo le zhedale vezh shalofna« (str. 84A). Iz njega vidimo, da se je predlog *z* pisal stično in da se je velika začetnica oblike pridevnika očitno prenesla nanj. Če se je v tem primeru pridevnik res pisal z malo začetnico, bi se dalo razumeti, da se je predlog *z* tu pisal z veliko začetnico, vendar je malo verjetno, da bo v slovarju za predlog *z* kaj takega tudi pisalo, saj recimo predložno geslo *čez* (str. 56B) podatka o veliki ali mali začetnici sploh ne vsebuje.

K relativnosti podatka o veliki oz. mali začetnici torej smemo šteti tudi oblike, pred katerimi so stično pisani predlogi (kajti te so, če smo natančni, za sodbo o veliki in mali začetnici dejansko neveljavne). O tem bi bilo treba v uvodu povedati kaj več ali pa bo v nekaterih primerih potreben daljši komentar, saj podatek »v tipizirani obliki« (str. 17) ne bo dovolj. Protestantski pisci 16. stoletja so v slovenskih besedilih za tetragram *JHVVH* pisali s samimi velikimi črkami *GOSPOVD* (str. 59A) ali pa v tej besedi veliki dve začetni črki, npr. *GOspud* (str. 59B), tako kot je recimo Luter pisal *HERR* ali *HErr* (da se je razlikovalo od *Herr*, ki je pomenil 'gospod'). V geslu *Gospod* v oblikoslovnem razdelku torej spreminjanje oblik iz velikih začetnic v male sploh ne bo prišlo v poštev.

Napaka pri spreminjanju velike začetnice v malo se je zgodila v geslu *spovednik*: pri Znojilšku je v Katekizmu 1595 zapisana oblika *Spovidniku* (dokumentirana je v geslu *spoved* na str. 110A), prepisana pa je v *spovidniku* (daj. ed., str. 110B), čeprav so vse druge oblike (devet jih je) zapisane z malo, kot *spo-*. Tu je število vseh pojavitev 22, podatek o pogostnosti velike začetnice pa pravi, da »prevladujejo zapisi z veliko začetnico« (str. 110B). Morda je oblika *spovidniku* (torej z malo) res izpričana na kakem drugem mestu pri Znojilšku, le da v poskusnem snopiču ni dokumentirana v ponazarjalnem gradivu; vendar niti to ne dovoljuje spreminjanja zapisa *Spovidniku* v obliko *spovidniku* z malo začetnico, ker je dejansko stanje potrjeno. – Tako je še v geslu *štimovec* (str. 111A), kjer je v oblikoslovnem razdelku za im. mn. zapisana oblika *stymouci*, ki da je taka v »TA 1550, TE 1555«, čeprav je v Trubarjevem prevodu Matejevega evangelija zapisano *Stymouci* (B3a): zapis enoumnega *s* iz izvirnega *S*, ki se ga da prepisati na dva načina, je potvorba, ki je v slovarju ne sme biti.

Zadrega bo nastala pri geslih, ki se začnejo na *s* in *š*, ne kaj dosti manjša pa bo pri tistih na *z* in *ž*. Za *f* in *s* je bila v bohoričici v 16. stoletju na razpolago ena sama velika začetnica, namreč *S*, in za *fh* in *sh* samo *Sh*. Takoj ko sestavljalec slovarja veliko začetnico *S* prepíše v katero koli malo (v *f* ali v *s*), podatek ni več veljaven, pa čeprav ga opre na večino drugih primerov, pisanih z malo začetnico (tudi če so taki vsi drugi), saj je odvisen od njegove odločitve za eno ali drugo črko. V geslu *žito* najdemo o veliki začetnici podatek, da »prevladujejo zapisi z veliko začetnico« (str. 130A), potem pa so v oblikoslovnem razdelku vse oblike zapisane z malo, večinoma z začetnim *sh*, razen ene z začetnim *fh* (*fhitu* v im. ed.), ki je očitno bila zapisana na ta način že prvotno; stvari torej nikakor niso predvidljive. Sestav-

ljalec slovarja pri preverljivih podatkih nikakor ne sme špekulirati (na način »tule je podatek, katero črko bi na začetku te besede zapisal protestantski pisec 16. stoletja, če bi jo pisal z malo začetnico«), ampak mora predstaviti dejansko izpričane oblike besed ali pa oboje, če so sicer enake oblike pisane ene z veliko in druge z malo začetnico, obvezno pa pri oblikah, ki se začnejo s *s* in *š* ter z *z* in *ž* ter s stično pisanimi predlogi. Če se je v teh primerih res treba odločiti med dokumentarnostjo in večjim obsegom na eni ter morda lažjim delom za sestavljalca slovarja, približnostjo in manjšim obsegom slovarja (»kar močno poenostavlja in skrajšuje prikaz«, str. 17) na drugi strani, se je treba vsekakor odločiti za prvo.

3.9 Vežljivost. Obsežnejši slovarji – tuji in tudi domači (npr. SP 2001) – v zadnjem času ponujajo izdatne podatke o predvsem glagolski vežljivosti (tudi v frazemih), saj se je védenje o njej nasploh zelo povečalo.²² Vežljivost se da zadovoljivo ugotavljati le na osnovi ustrezno obsežnega ali – kot v primeru slovarja slovenskega jezika 16. stoletja – celotnega gradiva. Vendar pa mora biti v slovarju vežljivostni podatek zapisan zanesljivo in v razlagi naj ne bi bil razširjen, kot se je v poskusnem snopiču zgodilo v geslu *trpeti*: »z nikalnico; kdo; koga *imeti zelo odklonilen odnos do koga/česa*: Tiga hudobniga nezho terpeti« (str. 115B). Oblika vprašalnega zaimka *koga* sama zase je nevarna, saj se ne ve, ali je roditeljska ali tožilniška; ena od rešitev bi bil zapis *koga_R* (ali *koga* [rod.]) za roditeljski (v geslu *postati* je na takem mestu ustrezno zapisano: »koga [roditeljski svojilnosti]«, str. 96A) oz. *koga_T*, ipd. za tožilniški, s tem da bi bilo dobro uvesti razlikovanje tudi pri obliki vprašalnega zaimka *kaj* desno od glagola, ki je lahko imenovalniška ali tožilniška in pri kateri se lahko, če bo stala sama zase, v ponazorilu desne vežljivosti pojavi dvoumje (npr. »kaj; kaj« v pomenu 7a v geslu *trpeti*: »Vse pak kar ognja netërpy, imate vy fkusí Vodó puftiti pojti«, str. 115B). V primeru iz gesla *trpeti* je razlaga z vprašalnim zaimkom *česa* razširjena z oseb še na stvari, kar nima osnove ne v vežljivostnem podatku ne v ponazarjalnem gradivu.

Vežljivost bi na nekaterih mestih morala biti prikazana izdatneje, npr. v geslu *bojevanje* »zoper koga, s kom« (str. 45B) ne zadošča, saj so v ponazarjalnem gradivu tudi primeri »supâr Ierusalem«, »supâr Antioha«, »sa Poftavo inu sa to Svetinj«, ki bi jih bilo dobro prikazati že v vežljivostnem podatku.

Premisleka in pozornosti v snovanem slovarju bo potrebna tehnična ureditev vežljivostnih podatkov. Predolgi nizi grafično enako predstavljenih označevalnikov, označevalniških pojasnil, slovničnih pojasnil in vežljivostnih podatkov namreč otežujejo branje (npr. v geslu *kupovati* »kdo; (od koga), komu česa koga/kaj, (za kaj, s čim)«, str. 79B), poleg tega pa so včasih ene skupine od drugih ločene večinoma s podpičjem, pa tudi z vejico (v geslu *trpeti* npr. »z nikalnico; kdo; kdaj« v pomenu 6b, toda »z nikalnico, kdo; kdaj« v pomenu 7b, oboje str. 115B). Podpičje stoji neposredno pred ponazarjalnim primerom, če desna vežljivost ni izkazana, vendar je to nejasno (v geslu

²² Veliko podatkov na najmanjšem prostoru prinaša slovar nemščine za tujce (Kempcke 2000), saj navaja obvezno glagolsko dopolnilo tako, da je leva vežljivost navedena v poševnicah in dodatno zamejena, desna pa je navedena za tem, npr. v geslu *skrbeti*: /kdo, ustanova, organizacija/ skrbeti za koga/kaj; ali v geslu *vzbujati*: /kaj/ vzbujati kaj: slika vzbuja zanimanje. Nekaj tega je tudi v poskusnem snopiču, npr. v geslu *bojevati*: »kdo; kaj [notranji predmet], kaj za kaj« (str. 47A).

kupiti: »kdo; nihzhe nemore kupiti ali prodati, [...]«, str. 77B, v geslu *postati*: »prislov ali prislovna besedna zveza; kdo/česa; nih grehou ie filnu veliku poftalu«, str. 97B); z izkazano desno vezljivostjo je npr. v geslu *trpeti*: »z nikalnico; kdo; kaj (od koga) Tiga bi ta modri Mosh [...]« (str. 115B). Premajhna razlika uporabnika hitro zmede.

3.10 Razlage. V poskusnem snopiču so pomenske skupine oblikovane podrobneje kot v SSKJ-ju. Vendar pa so problematične razlage, saj preveč posnemajo tiste v SSKJ-ju, ki je enosistemski slovar: ta je sodobni slovenski jezik opisoval v sodobnem slovenskem jeziku. Slovar, ki danes v slovenskem jeziku predstavlja kako slovensko narečje, je enojezičen, vendar diasistemski, in tak naj bi bil tudi slovar, ki prikazuje kako zgodovinsko obdobje slovenskega jezika (v tem primeru knjižni jezik 16. stoletja). Na ta način je potem lažje govoriti o sopomenskosti (ta je potem možna le med leksemi in frazemi na eni strani v knjižnem jeziku 16. stoletja in na drugi strani današnjega knjižnega jezika) in o ustreznih (kjer gre za razmerje leksemov in frazemov v knjižnem jeziku 16. stoletja do leksemov in frazemov v današnjem knjižnem jeziku). Sopomenke iz 16. stoletja k besedi *arcat* so *doktor*, *lekar*, *špitalmajster* in *vrač* (str. 44A), današnja nevtralna ustreznica je *zdravnik*, ki pa spet ima (sicer označene) sopomenke *doktor*, *dohtar*, *eskulap*, *medikus* ... Tehnično vzeto je v snovanem slovarju v slovarskih razlagah in pri sopomenskosti treba obravnavati slovenski jezik protestantskih piscev 16. stoletja kot tuj jezik. (Tako je tudi v narečnih slovarjih in bo najbrž tudi v slovarju pogovornega jezika.)

S pojmovanjem dveh sistemov istega jezika se da razlage v zgodovinskem slovarju opreti na SSKJ. Leksem v njem lahko ima v razlagi (1) današnjo knjižno ustreznico (po možnosti enobesedno), če je v knjižnem jeziku beseda danes znana v enem samem pomenu, (2) če ima današnja knjižna ustreznica več pomenov, mora imeti pripisano (čim krajšo) pomenskorazlikovalno zamejitev, (3) današnji knjižni ustreznici je lahko pripisana nova, glede na SSKJ ustrenejša zamejitev (prim. v geslu *banka* pomen *banka* |*zgradba*|, ki ga v SSKJ-ju ni – Weiss 1998), in (4) če tega trojega ni, pride v poštev na novo tvorjena večbesedna razlaga.

Beseda *brat* je v poskusnem snopiču med drugim razložena takole: *moški v odnosu do drugih otrok svojih staršev ali enega izmed njih* (str. 48B); primerneje bi bilo *brat* |*moški v odnosu do drugih otrok svojih staršev ali enega izmed njih*| – taka bi morala biti tudi razlaga leksema *bratam*, kjer je zdaj preprosto *brat* (str. 51A, torej brez zamejitve, čeprav je pomen razviden iz ponazarjalnega primera – besedi *brat* in *bratam* v tem pomenu sta sopomenski, na kar v sopomenskem razdelku pri njih zdaj ni opozorjeno). Seveda je prav, da je leksem *brat* razložen samo s *kristjan* (str. 50A), ker gre za danes edini pomen te, zadnje besede. To, da današnja knjižna ustreznica stoji za razlago (dejansko zamejitvijo), ni primerno in je tehnični postopek, znan iz SSKJ-ja in upravičeno rabljen v drugih primerih (namreč pri manj rabljenih sopomenskih besedah – SSKJ I, § 48): *pripadnik skupnosti, ki jo povezuje sorodstvo*; *sorodnik* (str. 50B); zaporedje bi moralo biti preurejeno: *sorodnik* |*pripadnik skupnosti, ki jo povezuje sorodstvo*|. (Tako obrnjeno je še v pomenih 4 in 5, str. 50B.) V pomenu 6 je pripisana razlaga *kdor se ukvarja z isto dejavnostjo*, vendar pa manjka označevalniško pojasnilo, da mora imeti beseda *brat* prilastek, ki pove, za katero dejavnost gre (prim. danes *vinški brat*). Razlaga *pripadnik določene krščanske verske skupnosti* v pomenu 2 (str. 50A) se nanaša na primer iz Pisma

Galačanom 1,19, kjer pa je po razlagi tega mesta v zadnjem prevodu Svetega pisma (v opombi k Matejevemu evangeliju 12,46) možno le nihanje med dejanskim bratom ali sorodnikom, kar bi v razlagi morda bilo dobro upoštevati, če bodo pojmi 16. stoletja razlagani z obzorjem 21. stoletja. – V geslu *meniški* nastopa frazem *meniška obljuba/zaljuba* (str. 85A), ki ima pripisan pomen 'obljuba o življenju in delovanju po redovnih pravilih, dana ob vstopu v meniški red', vendar bi bilo za današnjo rabo dobro vedeti, ali je to redovna, samostanska ali meniška zaobljuba (v razlagi je ustreznica *obljuba* neustrezna), sploh ker v paru k temu nastopata zvezi »Nunske Oblube« in »vтиh [...] Nunskih Salubah oli Oblubah« (str. 85A). Zveza *meniški orden* je razložena kot 'skupnost menihov, ki živijo po istih pravilih; samostanski red' (str. 85A), kar bi moralo biti obrnjeno in *samostanski red* bo treba omejiti na *meniški red* vsaj pri ponazarjalnem primeru »Ampag te Meniske inu Nunske Ordne, kriuu Mashouane .. Bug nei poštauik«. Podobno vzporedno (z *nunski*) je še pri *meniška čistost*, kjer bo potrebna razlaga 'meniška čistost'.

Razlage besede *jabolko* v tem geslu bi lahko bila v pomenu 3 natančnejša: 'užiten sadež kroglaste oblike' (str. 67A); to je kateri koli užiten sadež, kar bi bilo v razlagi nujno treba zapisati. V istem geslu pa je v zvezi *pižmovo jabolko* razlaga 'vrsta dišave' (str. 67B) presplošna. – V geslu *jezik* bi ponazarjalni primer »[...] bodo fkorai tudi fteim Croashkim Pifmom inu Iefykom drukane« (str. 70B) moral imeti dodano razlago 'v hrvaškem jeziku'.

V geslu *arcat* je razlaga v prvem pomenu zapisana kot *kdor je usposobljen za zdravljenje ljudi in se poklicno ukvarja s tem; zdravnik* (str. 43A). Dovolj bi bilo, če bi bilo pripisano 'zdravnik'. Nejasno je, koliko se ta zdravnik razlikuje od tistega, ki ima razlago zapisano v SSKJ-ju: ali je v poskusnem snopiču drugačna zato, da se ne bi ujemala s tisto v SSKJ-ju, ali pa je taka zaradi dejansko drugačnega stanja, torej zaradi prednosti usposobljenosti pred drugotno poklicnostjo? Ali današnja razlaga 'zdravnik' ne bi ustrezala pomenu besede *arcat*, če ne bi imela pripisane zamejitve?

Geslo *baba* ima v pomenu 3 današnje ustreznico 'stara mati', ki pa bi ji zaradi popolnosti bilo treba dodati tudi ustreznico 'babica' (str. 45A). V pomenu 2 je predstavljena 'babica |ženska, ki pomaga pri porodu', kar bi bila, mislim, elegantnejša predstavitev, kot je zdajšnja.

Razlage pomenskih odtenkov bo treba kdaj še preudariti, npr. »en zhas bogati poftano, Oli tu iftu nih dolgu ne terpi [...] 'tega istega nimajo dolgo'« (str. 16A – bolje bi bilo *tega nimajo dolgo*), »ta Boj je tērpil notēr do BetAvena [...] 'je segal, se je razprostil' (str. 116A – bolje bi bilo *bojevali so se do* ali *boj je potekal do*) in »Sa dvei ftu denariov, bi ne tērpelu, de bi vřaki le en vgrishlei vsel [...] 'bi ne zadostovalo'« (str. 116A – *ne bi zadostovalo*). V geslu *čez* ima v pomenu 12 ponazarjalni primer »Eno obilno islago zhes ta Catehifmus .. bote .. imeili« pripisano 'izlago katekizmus-a' (str. 61A), kar pač ni razlaga (oz. dopolnilo) v današnjem knjižnem jeziku. Zveze *gmajn izpoved* (v geslu *izpoved*, str. 66B) ter *gmajn spoved* in *očita spoved* (v geslu *spoved*, str. 110B) imajo neustrezno razlago 'očita izpoved', pri zvezi *očita izpoved* pa je razlaga 'molitev, s katero se grehi na splošno javno izpovejo in obžalujejo' (str. 66B), čemur ustreza današnja zveza *očitna spoved*. Vendar pa ta ustreznica v poskusnem snopiču ni nikjer zapisana, kar ni dobro.

V oklepaju se najde tudi kak del pomenskega pojasnila, npr. v geslu *postati* 'postati tak (boječ) kot ženske' (str. 96A), čemur bi se bilo bolj odreči in zapisati morda na način 'postati (boječ) kot ženske' – tisto, kar je zapisano v oklepaju, je mogoče ali upoštevati ali pa izpustiti. Neustrezno je tudi 'so osupli, presenečeni (ogorčeni) zaradi nas' v množinskem geslu *mi* (str. 88A). Pojasnilo v oklepajih bi moralo biti uvedeno s *to je* ali *namreč* ipd., npr. 'govoreči svojo veličino, moč ipd. poudarja z izborom množinske oblike (t. i. pluralis maiestatis)' (str. 88B).

Razlaga 'kdor kaj kupi ali kupuje' (str. 76B) je v geslu *kupec* v pomenu 2 in le na videz je nesmiselno, da bi pred njo stala beseda *kupec*, češ saj je sopomenka ali tavnološka ustreznica, toda od razlage je pot do enobesedne ustreznice dolga in nezanesljiva, če sploh pripelje do rezultata, zato je postopek, ki je zdaj ubran v poskusnem snopiču, prenaporen in nepotreben. V istem geslu pa bo razlaga 'trgovec' v pomenu 1 (str. 76A) morala imeti dopolnilo *kdor s čim trguje* (ali kaj podobnega). – V geslu *kup* (str. 75B) je zapisana razlaga 'dogovarjanje o spremembi lastništva česa ob plačilu določene cene', ki z nedovršniškim glagolnikom za sopomenko *kupčija* (ki je tudi današnja ustreznica) ne velja, saj je to 'dogovor o spremembi ...'. V konkretnem primeru je najbrž zavedlo sobesedilo z nedovršnikom iz edinega ponazarjalnega primera »Natu ie Iudas vunkai shil, k vishim Fariom fe perdrushil, fo shnim kup nareialik«, ki pa kaže na frazem *narejati kup*. – Razlaga 'nastavek za mladico' (str. 94B) v geslu *oko* je vprašljiva: morda so se sestavljavci hoteli izogniti izrazoma *mladika* ali *poganjek*, katerima daje SSKJ prednost pred mladico (kaj pa 'nastavek poganjka?'), hkrati pa vidimo, da je beseda *oko* v vino-gradniški terminologiji do danes dobila nov pomen.

Zveza *konjski arcat* (narobe začeta en odstavek previsoko, str. 44A) ima razlago *kdor je usposobljen za zdravljenje živali in se poklicno ukvarja s tem*. Namesto tega bi bila primernejša ustreznica *živinozdravnik*, ki zaradi enopomenskosti ne potrebuje pomenske zamejitve.²³ – V geslu *meniški* ima prvi podpomen neustrezno razlago 'nosilec predmeta' (str. 85A); pridevnik bi moral biti razložen kvečjemu na način 'nanašajoč se na menihe kot nosilce predmeta', namreč »v zvezi s samostalniki, ki označujejo predmete, značilne za menihe oz. meniške redove«, kot se glasi označevalniško pojasnilo, primera pa sta »Menihka Kappa« in »na eno vufhivo Menihko guglo« (str. 85B).

Tudi ko je razlaga zapisana v obliki 'nanašajoč se na ... (kupce, arcate, menihe ...)', bi morala imeti pripisano današnjo knjižno ustreznico, če le obstaja: v geslu *arcatov* (str. 44B) razlaga 'nanašajoč se na arcate' kaže na pomen *zdravniški*, temu pa naj bi bila pripisana zamejitev na način [k *arcat* 1] ali kaj podobnega, saj se beseda v edinem ponazarjalnem primeru v geslu *arcatov* nanaša na pomen 1 pri besedi *arcat*. (Nekako tako je zdaj v geslu *kupčev*, str. 76A.)

Ne pravim, da je to preprosto rešljivo, vendar se bo doslednost obrestovala predvsem pri sopomensko-protipomenskem prikazu, kjer se morajo razlage v posameznih pomenih ujemati.

²³ To bo tudi varneje, kajti pri zdajšnji razlagi je vprašljivo, ali so se živinozdravniki v drugi polovici 16. stoletja z zdravljenjem živine res ukvarjali poklicno. Ob vezanosti na 16. stoletje sedanjika v razlagah sicer ne bo treba spreminjati v preteklik, vendar bo razlago treba zamejiti, morda z označevalniškim pojasnilom.

Dve ločili – namreč poševnici, ki uvajata odstavke s podpomeni (str. 33), in ena sama poševnica, ki uvaja pomenske odtenke in stilizme (npr. na str. 59A) – izvirata iz tekoče potekajočih zapisov razlag v SSKJ-ju. Dve poševnici sta na začetku odstavka v poskusnem snopiču odveč. Tudi sicer nazornejša in dosledna pomenska razdelitev gesla z arabskimi številkami 1, 2, 3 ... (na višjih ravneh z rimskimi številkami I, II ...) in v posameznih pomenih nadaljnja razdelitev na podpomene a, b, c ... (oz. aa, ab, ac, ba ... ali temu primerno 1, 1.1, 1.1a, 1.1b, 1.2, 1.3, 2, 2.1, 2.2 ...) omogoča ustrežnejši prikaz sopomenk, protipomenk ter lažjo rabo kazalk, odpravi pa tudi marsikatero zadrego z veljavnostjo izpostavljenih označevalnikov in slovničnih podatkov ter pojasnil, kar se že zdaj vidi v geslu *postajati* (str. 94A–B) in v geslu *postati* v pomenih 1a–č (str. 95A–98A).

3.11 Označevalniki. Predvsem čustvenostno in pogostnostno označevanje ter označevalnik *pesniško* («Tiga vtragliviga pot je ternen: Ampak téh brumnih pot je dobru vglajen», str. 122A) so za slovar, ki predstavlja jezikovno stanje izpred več kot 400 let, velik zalogaj. Da bi ga lahko izpeljali, bi morali imeti še veliko več (tudi nevtralnega) gradiva, kajti ena sama omemba je za presojo in odločitev veliko premalo. Tako je npr. v podgeslu *jezični* (v geslu *jezičen*, str. 67B) pri ponazarjalnem primeru »opraulauuce, hualce, Iefizhne oftru fuari, veli nih Iefik fa fobni[!] dershati« pripisan pomen 'kdor veliko govori'²⁴ z označevalnikom nav. slabš., ki glede na okoliščine ni kdo ve kako trden. Beseda nima pripisane nevtralne sopomenke za 16. stoletje (današnja ustreznica je med drugim *jezičnež*), torej je prvi del označevalniške zveze – *navadno* – vprašljiv. Z merili današnjega časa bo težko določati, kaj je bilo slabšalno v 16. stoletju, sploh če upoštevamo drugi dve sestavini naštevalnega niza – *opravljavec* in *hvalec*.

3.12 Ponazarjalni primeri. Svetopisemske navedke bi bilo koristno opremiti z danes veljavnimi natančnimi navedbami mesta (torej s svetopisemsko knjigo ter poglavjem in vrstico v njej, npr. Jer 36,23), saj bi tako bilo lažje zasledovati razvoj besede in njenega okolja v različnih prevodih. Sestavljalec gesla mora za določitev pomena besede, ki se pojavlja v Dalmatinovem prevodu in pri drugih prevajalcih posameznih delov Svetega pisma, tako ali tako pregledati poznejše in tudi tuje prevode in torej pozna lokacijo, npr. v geslu *nožiček*, kjer gre za mesto iz Jeremija 36,23, ta podatek pa je brez vpogleda v izvornik s konkordancami, drugimi izdajami prevodov Svetega pisma in z elektronsko izdajo zadnjega slovenskega prevoda Svetega pisma (Beseda 98) težko izbrskati. Po drugi strani pa se svetopisemski navedki pojavljajo tudi v drugih slovenskih besedilih protestantskih piscev 16. stoletja, lahko bolj ali manj prilagojeni in prirejani, torej ne bi mogli biti opremljeni z natančno navedbo mesta iz Svetega pisma. Ker bi se izdelava slovarja zaradi tega lahko zavlekla, se uporabniki navajanju tega podatka lahko odrečemo: med natančnejšim lociranjem svetopisemskih mest (torej lagodnostjo) in hitrostjo izhajanja posameznih knjig slovarja odtehta slednje.²⁵

²⁴ V SSKJ-ju je razlaga pridevnika *jezičen*² drugačna: **1.** ekspr. 'ki (rad) neumestno, gostobesedno izraža nejevoljo, nesoglasje', **2.** star. 'zgovoren, klepetav'. Beseda je torej do današnjega časa, če berem poskusni snopič in SSKJ prav, doživela pomenski premik.

²⁵ Svetopisemska družba Slovenije napoveduje vnos vseh slovenskih prevodov celotnega Svetega pisma v elektronsko obliko, zato bo primerjava kdaj pozneje možna na ta način,

Nasploh so ponazarjalni primeri v poskusnem snopiču ustrezno obsežni in korektno dokumentirani: viri so enoumno okrajšani, mesta pojavitve iz njih so ob napačni paginaciji v izvorniku navedena na dva načina, namreč narobe in potem še prav (npr. »DPa 1576, 63b, prav 64a(18b)«, str. 120B), pa tudi rešitev z navajanjem robnih opomb je zelo dobra. – V slovarju se mora sestavljalec gesla odločiti za bistveno in povedno sobesedilo (v nasprotju s konkordancami, kjer je sobesedilo levo in desno od iztočnične besede ali njej ustrezne oblike, npr. pri posameznih samostalnikih v posameznih sklonih, določeno s številom znakov, npr. po 56 v levem in desnem sobesedilu, kjer desno vsebuje tudi iztočnično obliko – prim. Newkowsky 1984). Tehnično je težko doseči, da bi bil isti navedek v podobnih geslih okrajšan vedno enako, čeprav bi ponekod bilo dobro prav to (prvi navedek, ki v geslu *meniški* na str. 85A ponazarja stalno besedno zvezo *meniški orden*, bo v povsem enakem obsegu lahko ponazoril tudi zvezo *nunski orden*), pa tudi potrebe po ponazarjanju so pri različnih besedah različne.

Na tiskovne napake v izvornih ponazarjalnih primerih so, če je bilo potrebno, sestavljanci opozorili »s klicajem v stično pripisanem oglatem oklepaju« (str. 26) ali pa so izvornemu ponazarjalnemu primeru dodali del besedila, ki stoji v oglatem oklepaju. Tu bi bilo dobro s kako razločevalno sestavino ločiti tisto, kar je nespremenjeno prepisano iz bližnjega sobesedila, od tistega, kar je navedeno pisno in glasovno posodobljeno, saj meja med enim in drugim ni zanemarljiva in jo zdaj nakazujejo le opazne velike začetnice ali pisne posebnosti iz enega ali drugega časa. Ni jasno, ali je prepisano ali posodobljeno npr. »vtim iftim [peklju] bodo vekoma vpreueliki Martri inu terplenu [...]« (str. 123B), gotovo prepisano pa je npr. »Onu [Boshje krajleftvu] je glih enimu Shenfovimu sèrnu [...]« (str. 95B), »Sushez, Martius .. 6 b Fridolina spoudnika [Dan]« (str. 111B, kjer je na način 16. stoletja z dodatkom rekonstruiran tudi besedni red) in »Ti [GOSPVD Iesu Criste] fi moja Praviza [...]« (str. 107B), kjer pa je slovenski imenovalnik dopolnjen z ohranjeno latinsko zvalniško obliko – tako težavna mesta bo bolje posodobiti torej tudi oblikoslovno.

Trditev iz uvoda »Obvestilna širina večine zgledov je praviloma tako velika, da se je težko v celoti zavedati in da se bo uporabnikom ob različno motivirani uporabi razkrivala šele postopoma« (str. 29) je pretirana, saj podobno velja tudi za druge podatke v tem slovarju in sploh tudi v drugih besedilih, ki so obdelana v njem. Vprašanja, ali bralec o besedi izve več iz zgleda v slovarju ali iz mesta v izvorni knjigi, se raje ne lotevam, saj je v različne namene bolj uporaben zdaj ta, zdaj drugi vir. Slovarski uvod mora govoriti o dejstvih, ne o tistem, do česar se ne dovolj zagnani bralec ne bo (nikoli) dokopal. Na tem mestu kot uporabnik prej pričakujem navedena merila, po katerih so se ravnali sestavljanci pri izbiranju »obvestilno večplastnih zgledov« (str. 29), in razlago te večplastnosti, kar je glede na versko naravo večine upoštevanih besedil posebno vprašanje.

3.13 Frazološki razdelek in razdelek z večbesednimi termini. Ta dva razdelka obravnavam skupaj, ker v slovarskem prikazu med njima ni prav velike

res pa je, da ne v dokončni knjižni obliki slovarja slovenskega jezika protestantskih piscev 16. stoletja.

razlike (»Za oba razdelka veljajo enaka urejevalna pravila«, str. 20): večbesedni termin je po navadi opremljen s terminološkim označevalnikom (in v razdelek z večbesednimi termini ali v frazeološki razdelek spadata npr. zvezi *margranovo jabolko*, str. 67A, in *pižmovno jabolko*, str. 67B, ki pa sta zdaj v geslu *jabolko* napovedani s pojasnilom v zvezi in sta bili, kot pravi poskusni snopič, v 16. stoletju del splošne, neterminološke rabe jezika).

Predstavitev frazeološkega gradiva v slovarjih tujih jezikov nasploh je v zadnjih desetletjih teoretično in praktično dosegla velik napredek. Frazeografski prikaz v SSKJ-ju je sicer doživel kritiko (npr. Petermann 1988), ne pa tudi posebne izboljšave v praksi.²⁶ V Tezavru slovenskega ljudskega jezika na Koroškem (1982–1994) imajo (narečni) frazemi vedno slovarsko obliko in so predstavljeni (pomensko in sobesedilno) v vseh ustreznih geslih, ki so sestavine frazema. V narečnem slovarju govorov spodnje Zadrecke doline (Weiss 1998) je isti frazem v slovarski obliki označen, razložen in ponazorjen samo enkrat, in sicer pri nosilni besedi, tj. pod (prvim) samostalnikom (tudi izpridevniškim), pridevnikom, glagolom, prislovom, števnikom itd., pač glede na to, katera od besed ali njenih oblik kot sestavina frazema ima v tem zaporedju prednost v postavljeni hierarhiji besednih vrst.²⁷ Pri vseh polnopomenskih besedah v frazemu nastopajo kazalke, nepolnopomenske pa pridejo v poštev, če frazem ne vsebuje polnopomenskih sestavin (prim. Čermák 1995: 125). Tako morajo biti zveze *meniška čistost*, *meniška obljuba/zaljuba* in *meniški orden* ter *kupilni list* in *spovedni list* obdelane v ustreznih samostalniških geslih, v geslu *meniški*, *kupilni* in *spovedni* (poskusni snopič ima geslo *spoveden* – prim. tule točko 3.1), kjer so slovarsko predstavljene zdaj, pa bi morale biti navedene le kazalke k njim. Tudi niz »čez dolgo/kratko/majheno« bi moral biti v predložnem geslu *čez* (str. 58B) predstavljen kvečjemu kot kazalka, sicer pa v podgeslih z izpridevniškimi samostalniki srednjega spola *dolgo*, *kratko* in *majheno*. Če je v frazemu več besed iz iste besedne vrste, najdemo razlago in ponazorilo pri prvi od njih (npr. frazem *luč ino pravda* bi moral biti predstavljen pri nosilni besedi *luč* – zdaj je v geslu *pravda*, str. 105A–B).²⁸

Frazem ali terminološko zvezo je treba navesti samo enkrat, pri nosilni bese-

²⁶ Sploh SP 2001 nikakor ne zadovoljuje, čeprav je pravopisno problematičnih veliko frazemov, npr. ob *srečati abrahama*, ki v slovarskem delu (neustrezno) nastopa v geslu *abraham* 'petdesetleten moški', še *odkrivati Ameriko*, *hoditi od Poncija do Pilata*, *stara celina*, *večno mesto*, *novi svet*, *biti koga* [rod.] *kot rusov/Rusov*. Nauk, da sestavine v frazemu nimajo več prvotnih pomenov in da jih je zato treba pisati z malo začetnico, je skrajno vprašljiv (»Tudi pri *mirna bosna* in *iti v kanoso* (prim. *šla je v rim*) bi bila boljša mala začetnica«, namreč tako, kot pri *blagajev volčin* in *parkinsonova bolezen*, »saj to ni bolezen, ki jo je imel Parkinson« – oboje Toporišič 1971, 74). V frazemu lahko nastopi beseda, ki se razlikovalno tudi zunaj frazema piše ali z veliko ali z malo začetnico, npr. *naredil se je Francoza/francoza*, in potem gre pisno brez zastranitev seveda le z veliko, *Francoza*, medtem ko se izgovorjena oblika frazema res požvižga na tovrstne podrobnosti.

²⁷ Dejansko je zaporedje táko kot pri enako pisanih iztočnicah (Weiss 1999, 160).

²⁸ Enako bi veljalo ravnati tudi pri primerjalnih frazemih tipa *tiščati glavo v pesek kot noj*, čeprav je dozdajšnja praksa drugačna (Matešič 1982, VIII; Weiss 1998, 15): frazem je predstavljen pri samostalniku, ki nastopa za primerjalnim veznikom.

di, zaradi gospodarnosti, ki je zaradi včasih omejene količine ponazarjalnih primerov neizprosno nujna, saj bi bilo sicer npr. edinega treba v ponazarjalnem primeru predstaviti večkrat (ga »reciklirati«), in tudi zato, da se razlaga in ponazarjalni primer ter morebitni označevalnik ne ponavljajo na vseh drugih mestih. To je hkrati slovaropiščevo varovalo pred njim samim, saj se mu npr. pri morebitni spremembi razlage ne more zgoditi, da bi jo bilo treba enotiti pri vseh pojavitvah iste stalne besedne zveze na različnih, včasih mnogih mestih.

Slovarske oblike frazema bo dobro pripisati vsem frazemom, tudi tistim, ki je zdaj nimajo, npr. v geslu *gospoščina* pri primeru »inu fso nyu pred to Gospozfhino poštauli, inu diali« (str. 63B – frazem bi bil *postaviti pred gospoščino* ‘predati sodnim oblastem’), saj jih sicer ne bo mogoče obravnavati in kazalčno prikazovati enotno. – Pregovori, ki so navedeni za ustreznim označevalnikom, nimajo slovarske oblike (*arcat*, str. 44A), kar je izjemno, vendar primerno.

Tudi slovarske oblike frazemov morajo vsebovati vezljivostne podatke: v geslu *oko* je frazem *izginiti iz oči* (str. 94A), ki ga morata seveda dopolnjevati na levi vprašalni zaimek *kaj* (v ponazarjalnem primeru vidimo, da *zvezda*) in na desni vprašalni zaimek *komu* (kar se mora odraziti tudi v razlagi oz. ustreznici frazema, ki je zdaj prilagojen ponazarjalnemu primeru in se glasi ‘skriti se njihovemu pogledu’), tako kot je v naslednjem frazemu, ki je prikazan prav (le da bi na levi lahko imel izkazan vprašalni zaimek *kdo*): *pustiti kaj z oči*. Tu bi bilo dobro, da bi bil vprašalni zaimek, ki označuje le prosto zapolnljivo obvezno obliko samostalnika oz. samostalniške zveze ali zaimka, ki jo je treba nadomestiti, zapisan v drugačnem tisku (prim. Weiss 1998, 16; SP 2001) in da bi v konkretnem primeru *kaj* imel pripisano, da je tožilniški, ne imenovalniški (prim. tule točko 3.9). Če v frazemih ne bo predstavljena leva vezljivost, bo njihov prikaz neizenačen s prikazom glagola.

Zvezi slovenski jezik in kranjski jezik (v geslu *jezik*, str. 70B) nimata pripisanih pomenov in tudi ne pričakovanega komentarja. Odločiti se bo treba za najbrž abecedno zaporedje predstavljenih frazemov oz. večbesednih terminov v istem frazeološkem oz. terminološkem razdelku, o tem, ali bosta ta dva razdelka stala na koncu vsakokratnega gesla ali pri posameznih pomenih, kadar so razvidni, pa tudi o sopomenskem in protipomenskem podatku pri frazemih in večbesednih terminih: sopomenka k frazemu *imeti trpljenje* ‘trpeti’ (str. 119B) je najbrž *trpeti*, protipomenka k *nevoljno trpljenje* pa *voljno trpljenje*; le zadnje je v poskusnem snopiču navedeno (str. 121A–B). – Sestavine stalnih besednih zvez morajo imeti slovarske oblike, torej take, kot nastopajo v iztočnici, saj se konkretna oblika kaže v ponazarjalnem primeru. Zdaj je v geslu *gospoščina* izjemoma zapisana slovarska oblika frazema *duhovna gospodščina* (str. 64B), kar bo treba popraviti.

Slovarske oblike večbesednih terminov morajo imeti v razdelku z večbesednimi termini vedno pripisan označevalnik, kot je storjeno v geslu *štimovec*: »♦ jezikosl. dva štimovca vkupe ‘dvoglasnik’ (str. 111B). Najbrž bi ga lahko imel tudi sam samostalnik *štimovec*. – Nejasno je, po katerih merilih so nekatere zveze zdaj spoznane za frazeme in njim bližnje za večbesedne termine, navedene za ustreznimi znaki. *Zvezi* »materin brat« in »ozhniبرات« (str. 49A) sta recimo, kot pravi poskusni snopič, terminološki, vendar ne pove, iz katere stroke. Frazem je poknjižena zveza

»veljati k ničemer« ‘biti ničvreden’, medtem ko je zveza *vezh velati* ‘presepati’« (oboje str. 127A) termin.

Večja dvignjena pika (•) zdaj napoveduje frazeološki razdelek (str. 33), manjša pa loči izpostavljeni frazem od neizpostavljenega (takega v slovarski obliki od takega v citatni), kar bi bilo treba izpeljati dosledneje (npr. na str. 69A) in bolj razlikovalno. Tako bi moralo biti tudi v razdelku z večbesednimi termini.

V slovarskih oblikah frazemov lahko imajo nekatere njihove sestavine različice (z jeziki (*jezikom*) *govoriti*, str. 69A), druge pa so fakultativne, izpušljive (*držati (svoj) jezik pred čim*, str. 69A), zato je nerodno oboje pisati enako, v oklepaju. V prvem primeru bi lahko med dvema različicama stala poševnica, tako kot v večbesednem terminu *meniška obljuba/zaljuba* (str. 85A) ali – sicer neustrezno, s presledki za poševnicami – v slovarski obliki frazema *vzdigniti svoje oči k Bogu/gori k Bogu/proti nebu/v nebo* (str. 93B). Poševnica bi lahko biti zapisana tudi med prvima sestavinama slovarske oblike frazema *večno, peklensko trpljenje* (str. 119A). Res pa je, da v razlagah med različicami stoji vejica in le redko poševnica (ta med *ali* in *in*, kjer bi bila vejica zavajajoča: ‘neugodno stanje, ki ga navadno spremljajo (hude) telesne ali/in duševne bolečine’ v geslu *trpljenje*, str. 119B).

Vse stalne besedne zveze morajo biti združene v ustrezne razdelke (priporočljiv je en sam vsake vrste v geslu), tako da ne bo več napovedi tipa »v zvezi s **konjski**« (v geslu *arcat*, str. 44A) ali »v zvezi **potehmal ker**« (in tako še za druge zveze v prislovnem geslu *potehmal*, str. 100A–B), saj mora vse podobno ali v frazeološki ali pa v terminološki razdelek.

3.14 Sopomenke in protipomenke. Kot se vidi iz poskusnega snopiča, je predvideno, da bodo sopomenke navedene pri vseh posameznih pomenih, kjer se pojavljajo. V geslu *len* na koncu razlage pomena 1 (*ki ne dela rad*) najdemo sopomenke *nedelov, nedeloven, utragljiv* (str. 81B), v geslu *utragljiv* pa na koncu enake razlage sopomenko *len* in protipomenko *skrben*. Vse to bo treba uskladiti. – Kot sopomenka v geslu *kupovanje* najbrž ne more biti navedena npr. *kupčevanje/kupčovanje* (str. 79A) ali v geslu *ve s* mdr. *reva/reve* ali v geslu *pravda* mdr. *urteil/urteil* (str. 104B, če je *urteil* v snovanem slovarju sploh lahko geslo), saj poševnica ne more stati v iztočnici gesla; v sopomenskem nizu namreč vedno nastopajo ali iztočnice ali pa slovarske stalne besedne zveze (frazemi ali terminološke zveze). Sopomenka je lahko tudi frazem, in to pri navadni besedi ali pri drugem frazemu; v geslu *obhajilo* je to npr. *večerja (Kristuseva/Kristusova)* (str. 91A, kar pa ne bo mogla biti slovarska oblika frazema), kar bo treba oblikovno še domisliti. – Sopomenke in protipomenke so lahko navedene (1) za posameznimi razlagami in pred ponazarjalnimi primeri (tako ima Kempcke 2000), (2) na koncu posameznih pomenov, kot je v poskusnem snopiču zdaj, vendar je to nerodno, saj v geslu *arcat* sopomenski niz »doktor, lekar, špitalmajster, vrač« (str. 44A) stoji za zvezo *konjski arcat*, kar je vsaj zavajajoče, če ne kar narobe, ali (3) v sopomenskem razdelku na koncu gesla (prim. Weiss 1998).

3.15 Etimološki podatek je pripisan pri izposojenkah, razen pri najzgodnejših, kakršni sta *cerkev* in *križ* (uvod, str. 29). Pohvalno je, da so ali bodo z najosnovnejšim podatkom o izvoru »opremljene tudi kalkirane besede in stalne besedne zveze« (str. 30; npr. *was gilt's?* v geslu *veljati*, str. 128A). V poskusnem snopiču je

nejasno obljubljen, da bo etimološki podatek »dopolnjen s sodobnima (posodobljenima) pojavnima oblikama besede iz obeh jezikov« (str. 30). (Pridevnik *sodoben* v slovarju jezika 16. stoletja ni enoumen izraz, saj ni jasno, na kateri čas se nanaša, čeprav ga večkrat povezujemo z današnjim časom kot s 16. stoletjem.) Če je tako, potem bi v geslu *arcat* pri nemškem izrazu *der Arzt* (str. 44B) pričakovali zapisano slovensko pomenko 'zdravnik'. – Etimološki podatek kdaj vsebuje še kaj drugega, kar v uvodu ni omenjeno, recimo namig na čas izposoje, kakršen je v geslu *bajncerli* (str. 45B): »iz nem., očitno pred protestanti, prim. der Winzer«. Ne ravno enoumne formulacije, kakršna je *očitno pred protestanti*, bo treba poenostaviti, dobro pa jih bo tudi poenotiti. (Ali je nakazano, da je bila slovenska beseda prevzeta iz nemščine še v času pred letom 1550 ali da je nemška (ali slovenska?) beseda nastala v času pred nastankom (slovenskega ali nemškega?) protestantskega gibanja?) Ravno podatka pri besedah *bajncerli* in *vencerli* (kazalka na str. 45B) bi lahko pokazala na razlike pri izposoji ene in druge besede (prim. Striedter-Temps 1963, 71–73, 88). Z navajanjem natančnejših etimoloških podatkov bi se slovar privezal na natezalnico, s katere ne bi več mogel: nove raziskave bi hitro lahko povzročile, da bi podatki iz tega slovarja zastareli (seveda v prvem delu bolj kot na koncu, kjer bi se jih dalo in bi jih bilo treba aktualizirati).

V geslu *veljati se* etimološki podatek »po nem. was gilt's? h gelten« (str. 128A) nanaša le na zvezo *kaj velja*, predstavljeno v pomenu 10. Za to bi bilo dobro uporabiti komentar, ki bi etimološki podatek zamejil na stalno besedno zvezo.

4 Tehnične podrobnosti

4.1 Tipkopis je izdelan sorazmerno skrbno; v ponazarjalnem gradivu skorajda ni napak.²⁹ Sicer pa so se korekturi izmuznile posamezne podrobnosti. Zdaj je v poskusnem snopiču recimo *SOČASNIK* nam. *SOČASNIH* (str. 29) in *SLOVANSKEGA* nam. *SLOVARSKEGA* (str. 30); *Hyeronymus* nam. *Hieronymus* (str. 8); zdaj je *3.169 000 (listkov)* (str. 18 – pogostnostni podatek v geslu *mi* je *15.000*, str. 86A in tudi str. 14); podpičje stoji namesto dvopičja za besedo *čustva* (str. 61A); namesto vezaja bi moral stati pomišljaj (*1581-82*, str. 56B, 58B, 80A – v uvodu na str. 35 je prav; *315-316*, str. 64A, 264-265, str. 81A; ustrezno je npr. *82a-b*, str. 76A); v *vzročno-posledično razmerje* (str. 99B) bi moral stati vezaj namesto pomišljaja; v *ž ed.* (str. 113A) manjka pika; za zaklepajem v *kupiz* (str. 16), za besedo *PREDIGA* (str. 26), za besedo *tretji* (str. 12) in za besedo *Bohorič* (str. 34, predzadnja vrsta) bi morala stati vejica, prav tako za letnico v »MD 1592 T7b« (str. 55A) in v »TC 1555 F1« (str. 103B); dvopičje za besedo *obžalujejo* (str. 66B)

²⁹ Kup napak je v kolofonu (str. 2): prvi dve vrstici v njem sta zapisani v elektronski ležeči pisavi, kar je spregled; v imenu izdajatelja – moralo bi biti *Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU – se slovenski* kljub drugačni angleški rabi še vedno piše z malo začetnico, sekcija, kjer je nastal poskusni snopič, se imenuje *Sekcija za zgodovino slovenskega jezika* (v kolofonu pridevnik manjka), za dvopičjem za besedo *izdajatelja* manjka presledek, inštitut pa v tem kolofonu predstavlja *Varja Cvetko Orešnik* (v kolofonu njen drugi priimek manjka). Na te napake v kolofonu, ki so na videz obrobne, opozarjam zato, ker se ni zgodilo prvič, da se Založba ZRC pri kolofonu ni dovolj potrudila, kar je velika škoda.

ne bi smelo biti polkrepko; roditeljska oblika v geslu *trg* (str. 111A) bi morala biti navadna, ne polkrepka; polkrepki bi morali biti predlogi v slovničnem podatku v pomenih 12a, c in č na str. 61A–B, tako kot je v pomenu 13 polkrepek predlog *proti* na str. 61B; črka *ž* v *živeti* v razlagi v pomenu 2 mora biti ležeča (str. 55B); črki *ú* in *ô* sta iz neustreznega črkovnega nabora v besedah *púle* in *ôzhmo* (str. 77B). – Napoved opombe v Dalmatinovi Bibliji 1584 je zapisana z ležečim *b* (str. 103A), čeprav bi lahko bil pokončen, saj tudi drugi prvotno ležeči deli besedil protestantskih piscev 16. stoletja v poskusnem snopiču niso pisani ležeče. Ta dva navedka morata biti povezana, tako kot so sicer tisti s pojasnilom »robna op.[omba]«, ki imajo potem podatek o mestu v izvorniku naveden samo enkrat (npr. na str. 124B). – Začetni del nadpisanega oklepaja manjka v »DB 1584, I,)⁽¹⁾VIb« (str. 120B), kar se vidi tudi iz prav zapisanega »DB 1584, I,)⁽¹⁾Vb« (str. 124B). – Presledka ne bi smelo biti pred številko 5 v »I,):(5a« (str. 50A); v *S.Paul* (str. 101B) bi moral biti za piko presledok, prav tako bi *P2* v geslu *menihov* moralo biti zapisano s presledkom, s presledkom se morata v »Mathei. v.xix« (str. 102A – prim. s piko na koncu povedi v ponazarjalnem primeru »Sakai sedem vtim S. Pifmu, ie enu shtiuene pres zhisla Math. 18.«) pisati rimski številki poglavij iz Matejevega evangelija, za prvim delom ogla-tega oklepaja v podpisu na str. 116A pa ga ne bi smelo biti. Narobe je tudi pisano s presledkom »^b slata Iabulka« (str. 67A), medtem ko je v sosednjem stolpcu prav, brez njega: »^cjesizhizh« (str. 67B); podobno še »vsel^a) dve palici« (str. 123B – tu bi moral ^a) stati tik pred besedo *dvej*), v ponovljenem primeru »^a) dve palici« pa za ^a) ne bi smelo biti presledka. Presledka ne sme biti tudi v italijanski ustreznici »smode ratamente« (str. 58A) iz Megiserjevega štirijezičnega slovarja, v katerem je navedeno mesto na str. Q4a, ne na Q4^b, kot piše v poskusnem snopiču. Presledok manjka pred tremi pikami v »dnevu...;« (str. 59B).

Namesto *Trošt Matija* (str. 22) bi moralo biti *Matija Trošt*, saj ne gre za abecedni seznam (ali pa naj bi za priimkom stala vejica, tako kot je ustrezno narejeno na str. 34–35 – obrnjeno zaporedje, namreč okrajšano ime in priimek, bi morali biti zapisani tudi v preglednici na str. 36–39).

Kaka delitev je napačna (*gofpo-* / *dfzhini*, str. 62A, *Pas-* / *hine*, str. 77B, ^b / *s'prau*do, str. 103A, kar se gotovo ne sme deliti; *CI-* / *b* kot oznaka strani, str. 55A, *Shco-* / *ffe*, str. 57B, *KP-* / *o* kot krajšava za Kreljevo Postilo, str. 71B) ali moteča (*o-* / *zheh*, str. 92A, *o-* / *zhima*, str. 94A, *P* / *I*, str. 89B, **P* / *1563*, str. 88A in tako še na str. 5, *na-* / *drednem*, str. 100A, *Salnzh-* / *ne*, str. 115B, tudi v nemškem *begrü-* / *ffung*, str. 129A, [*F* / *N.*], str. 102a, kot okrajšava za *France Novak*, [*M.* / *M.*], str. 128B, kot okrajšava za *Majda Merše*³⁰).

Zavaja lahko k sreči redko neustrezno rabljena resica ('), ki sicer označuje mesto naglasa v izgovornem podatku, namesto opuščaja ('): *k'febi*, *v'prizho*, *v'ku-*

³⁰ Tako kot pri deljenju besede ni primerno, da ostaja v prejšnji vrsti samo ena črka ali da v novo za številkami ne prenašamo simbolov, kot sta *m* za 'meter' ali *kg* za 'kilogram' (SP 2001, 68, § 610), bi lahko veljalo tudi tu, saj napoved v obliki ene same črke v prejšnji vrsti deluje izgubljen. Tovrstna pravopisna stilistika je slabo uzaveščena, sploh zaradi novejših tehnologij, ki nekaterih postopkov na videz ali pa zares ne omogoča. – O deljaju in tudi o deljenju pri slovenskih protestantskih piscih 16. stoletja gl. Weiss 2002, 264–265.

pilnim (vse na str. 20), *h'timu* (str. 41), *v'nash* (str. 70A), *v'tragliv* (str. 121A), *v'fvoim* (str. 121B); narobe je tudi *l'* in *n'* namesto *l'* in *n'* (str. 38), kjer je opuščaj t. i. »mehčaj«. Kriv je neprilagojen urejevalnik za računalniški vnos besedila.³¹ – Okrajšava *ed.* pred *tož.* (v geslu *utragljivost*, str. 122B) je odveč, ker je napovedana že pri imenovalniku vrstico prej. – Ponazarjalni primer v geslu *joger* na str. 72A ima pripisano »TE 1555, Ab« – moralo bi biti *A1b*.

Med verzi iz Trubarjevega Katekizma 1550 (»Hotela ye prauiza De bi zhloik [...]«, str. 106B) bi pričakovali po dve pokončni črti kot znamenje za konec vrstice (prim. na str. 110A). Tako bi bile razložljive nekatere velike začetnice in manjkajoča ločila v navedku, čeprav sta dve pokončni črti sicer zapisani samo, če »je iz pomenskih ali stilnih razlogov treba upoštevati vrstičnost zapisa besedila v izvirniku« (str. 26). Pokončni črti sta nepotrebni v nemškem navedku iz Lutrovega prevoda Svetega pisma, kjer označujeta konec strani v izvirniku (str. 60A).

Podpičja in vejice, ki ločijo samostojne in zamenljive enote razlag ('je, obstaja', str. 98B, 'gorje, veliko trpljenje, žalost', str. 123B), pa tudi podpičja in dvo-pičja na koncu razlag ('od določenega časa dalje; od takrat:', str. 99B) bi bi bilo treba pisati pokončno, ležeče pa le vejice, ki urejajo skladnjo v razlagi in stojijo med nezamenljivimi enotami ('ki preživlja, prestaja kaj neprijetnega, zlasti revščino', str. 112A).

Ločilo *:/:*, ki pri protestantih označuje verzno mejo v tekočih vrsticah, je na str. 95B in 104A prepisano kot nestično, na str. 96B pa kot levostično (Weiss 2002, 266). To bi bilo dobro poenotiti, tako kot je poenoteno pri opuščaju, ki je v poskusnem snopiču vedno stičen, in pri poševnici iz prvotnih v frakturi pisanih besedil, ki je v poskusnem snopiču vedno levostična.

Poševnica nastopa v treh vlogah, in sicer kot nekoliko krepkejši (večji?) nestični »znak, ki uvaja pomenske odtenke in stilizme« (str. 33, npr. na str. 75a spodaj), kot stični »znak, ki loči različice« (str. 33, npr. *iefike/iesike/jesike*, str. 68A), hkrati pa je npr. v Trubarjevem Katekizmu 1550, pri Megiserju med nemškimi ustreznicami (med slovenskimi je na takem mestu vejica) ali v Lutrovem prevodu Svetega pisma iz leta 1545 tudi ločilo, ki je nakazovalo premor za vdih in le delno ustreza današnji vejici in piki, ki ju pišemo po skladenjskih pravilih, npr. *Potle fe tudi praui ana Vera/ de kar aden timu drufimu oblubi/ de fe tu derfhi/ to ifto Vero moremo imenouati ano zhlouefko oli kupzhouo Vero* (str. 76A). Kot vidimo, je tu poševnica levostična: to poenotenje sestavljalcev poskusnega snopiča je treba pohvaliti. V razlagah, ki so v poskusnem snopiču natisnjene ležeče, pa stoji tudi med pari vprašalnic, s katerimi sprašujemo po sklonih: 'narediti, povzročiti, da kdo/kaj neha obstajati' (str. 52A). Tu besedi, med katerima stoji, nista različici in brez posledic za pomen nista prosto zamenljivi. Poševnica stoji med parnima vprašalnicama po istem sklonu tudi v vezljivostnih podatkih: »kdo/kaj; kaj, na koga/kaj« (v geslu *čakati*, str. 55B). Različice bi morale biti ločene s stično poševnico, zato je v posodobljeni slovarski obliki frazema njihova desna nestičnost napačna: *vzdigniti svoje oči k Bogu/ gori k Bogu/ proti nebu/ v nebo* (str. 93B; prav pa je v slovarski obliki frazema *biti čez maso/mero/moč/silo*, str. 58A, ali *vzdati dobro/mir*, str. 129B). Najbrž

³¹ Pohvaliti je treba pisanje opuščaja načeloma stično.

je to napako povzročil računalniški program za namizno založništvo, vendar bi v korekturah morala biti odpravljena.

4.2 V živi pagini bi lahko bil namesto nestičnega vezaja uporabljen prav tako nestični pomišljaj (*oko – postati*, str. 94), strani, na katerih je zapisan samo eno geslo (oz. del istega), imajo v živi pagini zapisano ustrezno iztočnico le enkrat (torej npr. *postati* nam. *postati – postati*, str. 95), na str. 112–116 bi morale biti v živi pagini zapisano *trpeti* nam. *trpečljiv*, na str. 66 pa bi pred *jabolko* moral biti presledek. Pohvalno je, da so gesla, začeta na prejšnji strani, v nasprotju s SSKJ-jem, ki pa tu ni povsem dosleden, izkazana v živi pagini tudi na strani, na kateri se nadaljujejo.³²

4.3 Tisk je lep – oblikovalec Lucijan Bratuš se je s pisavo, nerodno imenovano »Adam Bohorič« (str. 10), potrdil –, vendar pa bi iz pedagoških in prepisovalskih razlogov lahko bila črka *f* (v poskusnem snopiču nastopa le pokončna, torej *ſ*) oblikovana brez ostanka vodoravne črte na levi, saj ta daje občutek, kot da gre za poškodovano ali prirejeno črko *f* (prim. *ffliffom*, str. 45A). Do zamenjav pri poznavalcih skorajda ne prihaja, vendar je treba računati tudi na to, da bodo slovar dobili v roke slabši bralci bohoričice, ki bodo *f* res brali kot *f*, s tem pa se jim bo besedilo še dodatno odtujilo in zaklenilo. Tako bodo pisci, ki so uporabljali bohoričico, pri njih označeni, kot da so imeli dve napaki hkrati – govorno in pisno. Nekaj lahko k usposobljenosti za branje bohoričice prispeva šola, nekaj pa danes stavljena besedila, ki bodo v grafičnem pogledu nedvoumna.³³

Zaradi branja in prepisovanja, ki bi v snovanem slovarju morala prevladati nad estetskimi razlogi, morajo biti v poskusnem snopiču in v slovarju ligature povsem opuščene (v slovenskih besedah predvsem *fh*, *fi*, *fk*, *fl* in *ft*, *st – milost*, *vrednust*, oboje str. 64A), vendar pa ne v uvodu in recimo na naslovni strani v besedi *protestantskih*, v latinskih *ct – lactea*, str. 71A), ker lahko bralca zavajajo, kot da bi šlo za novo črko, in nadomeščene s posameznimi črkami. Nič jim ne bi manjkalo in zagotovo ne bi zavajalo, kot zavaja zdaj: pri *viffoke* (str. 63B) gotovo ni nič narobe, ker *ff* ni ligatura – dva *f*-ja sicer večinoma sta, vendar v poskusnem snopiču nista, kar se vidi iz italijanskega primera *affato* (str. 51A; prim. z ligaturo *fl* še *ffliffom*, str. 45A). Ob vseh drugih posebnostih težkega besedila bi bila sestavljalcem (tudi pri korekturah) in bralcem prihranjena skrb manj.

Črke v poskusnem snopiču so v primerjavi z drugimi tovrstnimi deli nekoliko prevelike, zato je na dveh odprtih straneh sorazmerno malo besedila. (Slovarji morajo krmariti med priročnostjo – klasični format, kakršen je bil izbran za poskusni snopič, je gotovo najprimernejši – in količino podatkov, ki jih dajeta dve hkrati odprti strani. Morda se da kaj malega izkoristiti z zmanjšanjem beline roba, kar pomeni npr. tudi številko strani v živi pagini – v poskusnem snopiču je zapisana na dnu

³² Da je tako edino prav, kaže Slovenski biografski leksikon, ki ima na čisto zadnji strani (v 4. knjigi na str. 1049) konec gesla *Žvanut* in v živi pagini seveda iztočnico gesla, ki se nadaljuje s prejšnje strani.

³³ Ko je ob 200. obletnici Prešernovega rojstva 3. decembra 2000 izšla priloga dnevnika Delo (imela je naslov Kmetijske in rokodelske novice) s ponatisom dela Krsta pri Savici v bohoričici, je bilo v njem mnogo napak, najhujša pa je bil dosleden zapis dolgega *s* (*ſ*) z ligaturo *fl*, kar je besedilo tako rekoč povsem skvarilo.

strani.) – Tudi zaradi štirih različnih velikosti črk (str. 30) ne gre drugače, vendar priporočam omejitve na dve velikosti, saj premajhna razlika (črke so zdaj velike 12, 11, 10 in 9 točk) ni smiselna: bralcu ne pomaga kaj dosti, avtorjem pa pri pisanju in pripravi besedila za tisk naredi kup nepotrebnih težav in skrbi. Bolje bo izkoristiti do zdaj še neuporabljene vrste oklepajev in pisav ter druge možnosti (npr. rastrsko podlago), ki jih ponujajo tudi nove računalniške tehnike. – Podpičje je zdaj močno preobremenjeno ločilo; na koncu odstavkov bi večinoma lahko odpadlo, vsaj na meji dveh razdelkov bi ga lahko spremenili v kako drugo ločilo, ki bi bilo veliko boljša orientacija, odveč pa je tudi med ponazarjalnimi primeri in na koncu odstavkov, sploh pred medrazdelki z navedki iz sočasnih slovarjev (npr. str. 68B, 74B, 75B). Ti seveda spadajo že v razlagalno-ponazarjalni del, le da jih k posameznim pomenom ni mogoče uvrstiti »zaradi pomenske širine tujejezičnih ustreznih iztočnice« (str. 18), in bi jih lahko označili s številko 0 (tudi če siceršnji razlagalno-ponazarjalni razdelek zdaj ni členjen s številkami). – Označevanje pomenskih enot s številkami je zelo razkošno (recimo v prislovnem geslu *potehmal* na str. 99B, v katerem je zaradi rimske številke ena vrstica kar prazna). K optičnemu zgoščevanju besedila bi pripomogla tudi varčnejša raba odstavkov in praznih vrstic med gesli. V primerjavi s SSKJ-jem in tudi tujimi zgodovinskimi in siceršnjimi slovarji je »zračnost« v poskusnem snopiču kar pretirana in se jo bo dalo zmanjšati, ne da bi trpela preglednost. (V tem pogledu vzorna se mi zdi predelana izdaja Grimmovega nemškega slovarja, ki ima različne podatke v geslu izražene z različnimi in različno oblikovanimi pisavami. Med obema stolpcema so navedene tudi številke vsake pete vrstice v njih.)

Pri ligaturi *æ* (pokonci *æ*) za *ae* in morebitni *æ* (pokonci *œ*) za *oe* v latinskih besedah v poskusnem snopiču ne bi bilo treba vztrajati, saj tudi v 16. stoletju pri njej ni bilo enotnega ravnanja: v poskusnem snopiču je v latinski besedi *præstare* (str. 127A) ligatura za *ae* uporabljena, medtem ko je v besedi *Saepe* (str. 57B) in v naslovu Bohoričeve slovnice *Arcticae horulae fuccifivae* (tako je zapisano v poskusnem snopiču na str. 35) ni, čeprav je v izvorniku zapisana tudi na koncu vseh treh besed naslova in čeprav so v poskusnem snopiču naslovi knjig protestantskih piscev (na str. 34–35) sicer prepisani sorazmerno natančno. Če bo ligatura v slovarju ohranjena, bo s tem oteženo prepisovanje iz njega, hkrati pa bo bralcem sugerirano, da ligatura pomeni kaj drugega kot dve posamezni črki. Prihaja lahko tudi do razlik med tiskom in morebitno elektronsko obliko, kjer bi se pri iskanju besed, zapisanih z ligaturami, zapletlo.

Nepotrebno je vztrajati pri prepisovanju dolgega *s* (*f*) iz frakture v nemščini s prav tako dolgim *s* v antikvi, saj tega ne delajo v znanstvenih besedilih niti Nemci: obe različici *s*-ja sta v nemščini v frakturi namreč položajni. Zato je edino ustrezen prepis naslova Trubarjevega Katekizma 1550 iz frakture v antikvo, ki ga najdemo pri Oskarju Sakrauskem (čeprav je ta marsikdaj površen): *Catechismus In der Windischenn Sprach sambt einer kürtzen Außlegung in gesang weiß* (Sakrausky 1989, 81). V slovenski znanstveni literaturi prevladuje drugačno ravnanje, zato se npr. za isto Trubarjevo knjigo uporablja prepis *Catechismus* (poskusni snopič, str. 34) in *Catechismus In der Windischenn Sprach* (Rigler 1968, 7).³⁴ Hkrati pa je treba *f* v

³⁴ Zaradi Riglerjevega načina je to ohranjeno v bibliografiji k Riglerjevimi zbranim spisom (Kenda-Jež – Weiss 2001, 574).

slovenskem besedilu na naslovni strani Trubarjevega Katekizma 1550 pri doslednem prepisu seveda ohraniti: »Anu kratku Poduuzhene f katerim vfaki zhlouik more vnebu pryti.«

Tako se je v poskusnem snopiču zgodilo, da so navedki iz nemške Lutrove Hišne postile iz leta 1566 v poskusni snopič prepisani z dolgimi *s*-ji (*Chriften, sich, müffen, follen*, str., 116B), ker so avtorji poskusnega snopiča očitno imeli nemško besedilo na razpolago le v frakturi, medtem ko so navedki iz Lutrovega nemškega prevoda Svetega pisma iz leta 1545 navajani po izdaji, ki so jo že Nemci prepisali iz frakture v antikvo (objavljena je bila leta 1974 – prim. poskusni snopič, str. 35), in v poskusni snopič prepisani z navadnimi *s*-ji (*versucht*, str. 25, 126B, *Jst, gewesen*, oboje str. 59B – navajam primere, v katerih se v frakturi piše dolgi *f*), čeprav je sicer v naslovu iste knjige zapisan dolgi *f* (ker je preslikan: *Biblia, Das ift: Die gantze Heilige Schriff*).³⁵

Prav tako nepotrebno je prepisovati *ä, ö* in *ü* kot take (npr. *träg*, str. 81A, *fürtreffen*, str. 127A), ampak jih je mogoče spremeniti v ustrezne črke s preglasom, tj. v *ä, ö, ü* (prim. *gewöhen* v Sakrausky 1989, 80, 82)

Drugače je seveda treba ravnati pri slovenskih besedilih v začetnih dveh Trubarjevih delih iz leta 1550 in občasno še v poznejših, ki so prav tako natisnjena v frakturi, ter seveda v bohoričici: v slovenščini sta *f* in *s* (ter *fh* in *sh*) pomensko razlikovalna. Ti dve vrsti *s*-jev kot velika začetnica oz. v nizu samih velikih črk v 16. stoletju sovpadata v en sam *S* (oz. *Sh* ali *SH*). Razlikovanje med črkama *ſ* (za današnji *S*) in *ſ* (za današnji *Z*) ter med *ſh* in *Sh* (za *Š* in *Ž*) je uvedel šele Ožbalt Gutsman leta 1770. Pri prepisovanju dolgega *f* iz starih tiskov v nemščini in latinščini v današnjih besedilih najdemo različne načine. Jože Toporišič v prevodu Bohoričeve slovnice v teh dveh jezikih ohranja vse dolge *s*-je, Jože Stabej v obrnitvi Megiserjevega slovarja Thesaurus polyglottus iz leta 1603 (Stabej 1977) piše dolge *s*-je v latinščini in tiste v nemščini prepisuje v navadne, medtem ko Annelies Läg Reid v obrnitvi Megiserjevega slovarja Dictionarium quatuor linguarum (1592) vse dolge *s*-je (nemške in latinske) prepisuje v navadne (Megiser 1967). Preizkus za nemščino pokaže, da prepis dolgega *s*-ja v frakturi iz obdobja in okolja slovenske pisave bohoričice (npr. ustreznica *Meffer* v Megiserjevem prvem slovarju, v poskusnem snopiču tako zapisana v geslih *nož* in *nožič*) da drugačen rezultat kot ista nemška črka iz obdobja, ko se je slovenski jezik že pisal v gajici (npr. v Pleteršnikovem slovarju, od koder čisto enako in prav tako v frakturi zapisane ustreznice *Messer* danes gotovo ne bomo prepisali z dolgima *s*-jema). To kaže, da nemščino obravnavamo na dva načina in v skladu z vsakokratnimi slovenskimi razmerami – enkrat glede na sočasno bohoričico in drugič glede na sočasno gajico –, kar je nepotrebno in smešno, saj se ob slovenskem prehodu iz bohoričice v gajico z nemščino ni zgodilo nič takega, kar bi zahtevalo različni ravnanji pri prepisovanju *f*-ja iz frakture.

Tudi pri prepisovanju iz latinščine je dolgi *s* nepotreben, razen če pri sestavljalcih poskusnega snopiča ne gre za doslednost, ki izvira iz posebne slovenske rabe, kar pride prav v primerih, ko se ne ve, ali gre za latinsko ali slovensko besedo

³⁵ To je nedoslednost, ki zahteva rešitev v pravo smer in jo tudi že nakazuje. V nemških primerih je pač nesmiselno, da bi bili bolj papeški od Nemcev.

v sicer latiničnem slovenskem besedilu – vsaj v 16. stoletju bi bila nemška zelo verjetno pisana v frakturi.³⁶ V naslovu Bohoričeve slovnice *Arcticae horulae fuccifivae* (poskusni snopič, str. 35) najdemo dva dolga *s*-ja, medtem ko je ligatura *æ* – kot že rečeno – prepisana v *ae*, kar v poskusnem snopiču glede na sicer nedosledno rabo ligature za *ae* ni dosledno (in npr. tudi pri Berčiču 1968, 234 ni).³⁷

V navajanju slovenskih in tujih virov v poskusnem snopiču (str. 34–35) je prišlo do razkoraka: imena krajev, kjer je izšla vsakokrat navedena knjiga, so posodobljena (*Tübingen, Wittenberg, Ljubljana, Nürnberg iz Noribergae* ...), medtem ko je *Nürnberg* prepisan iz frakture tako, da je mali *e* nad *u*-jem (*ű* za *ü*) ohranjen.

Zaradi sičnikov in šumevcev in tudi zaradi *V*-jev med samimi velikimi črkami v naslovu je torej slovenska besedila (in tudi naslove knjig v bohoričici) za znanstveno rabo treba prepisati dosledno (z upoštevanjem vseh velikih in malih črk), za poljudnejšo rabo pa jih je treba prilagoditi, vendar za to za zdaj še ni kakih natančnih pravil. Kot že rečeno, pa zdajšnja bibliografska določila ne zadostujejo.

Treba je vedeti, da bo snujoči se slovar slovenskega jezika protestantskih

³⁶ Primer za to so tri vrstice besedila pod lesorezoma na naslovni strani Trubarjevega Katekizma 1550, ki so v celoti napisane v antikvi. Branko Berčič (1968: 168) je tretjo vrstico od spodaj prepisal kot *Psalm 5. 2* – če že, bi moral glede na svoje siceršnje prepisati v obliki *Pfalm* –, kjer bi na prvi pogled lahko rekli, da gre za slovensko ali nemško besedo *psalm*; vemo pa, da je slovensko besedilo v tej knjigi pisano v frakturi. Berčičevo napako molče popravlja Sakrausky 1989, 79, 81–82: besedilo je poškodovano in ga je treba brati kot *Psalmus 21*, brez pričakovane pike na koncu. V Psalmu 22,28 (Trubar je psalme številčil po grškem štetju, že pri Lutru pa je bilo v navadi hebrejsko, kakršno je tudi naše današnje) res beremo besede iz Vulgate, ki jih je za tem navedkom zapisal Trubar: »Reminiscentur & conuertentur ad Dominum uniuersi fines terrae«, v današnjem prevodu: »Spomnili se bodo in se vrnili h Gospodu vsi konci zemlje«. – Ob tem je v Berčičevem zapisu še ena napaka: Trubar je leta 1550 pri svetopisemskih knjigah lahko pisal le poglavja (in v tem primeru pri psalmu njegovo številko), zagotovo pa ni mogel navesti vrstice. Sprva je bilo namreč besedilo Svetega pisma razdeljeno le na posamezne knjige. Leta 1205 je pariški profesor teologije Stephan Langton, ki je pozneje postal canterburyški nadškof, svetopisemsko besedilo razdelil na poglavja, in ta razdelitev se je sčasoma uveljavila. Razdelitev v vrstice izvira iz prve plovice 16. stoletja. Leta 1551 jo je v grško-latinski izdaji Nove zaveze uveljavil pariški tiskar in učenjak Robert Étienne, imenovan Stephanus, ki je pozneje na ta način razdelil še Staro zavezo. Vmesni naslovi v svetopisemskem besedilu so veliko mlajši, od izdaje do izdaje se lahko spreminjajo in niso njegov prvotni sestavni del.

³⁷ Po drugi strani pa je komajda še uporabno prepisovanje iz bohoričice, v katerem dolgi in kratki (navadni) *s* sovpadeta, in zamenjevanje velikih črk z malimi, kar se dogaja v novejših bibliografskih opisih, npr. v knjigi Trubarjevih nemških predgovorov k slovenskemu in hrvaškemu reformacijskemu delu (Sakrausky 1989, npr. 412–413) ali v katalogu Biblije na Slovenskem (Zadnikar – Hrovat – Smolik 1996, 217–220). Potem je že boljše še večje ponašanje. Bibliografiji imajo za identifikacijo namenjen opis knjig, natisnjenih v bohoričici, svoja pravila, ki so za kaj drugega kot za identifikacijo neprimerna, saj so zelo približna: za znanstveno jezikoslovno rabo je treba ostati pri strogem načinu, ki je marsikdaj videti okoren, hkrati pa bi morali pregledati načine ustreznega prepisovanja iz bohoričice in določiti najprimernejše, in sicer tudi za metelčico in dajničico ter za druge posamezne znake, ki so se pojavljali približno do (srede) 19. stoletja.

piscev 16. stoletja postavil standard za izdajanje tudi drugih slovenskih zgodovinskih slovarjev, zato mora biti izdelan kar se da brez napak in nedoslednosti.

5 Izdajanje poskusnih snopičev slovarjev je namenjeno za to, da še pred izidom snovanega slovarja pokaže stranpoti in slabosti, ki se jim pozneje v dejansko izdanem delu sestavljenci lahko izognejo. SSKJ je tudi zaradi prej izdanega poskusnega snopiča (bil) prav dober izdelek. Seveda pa lahko poskusni snopič da ustrezne rezultate le, če je pripravljen dovolj bogato. Tako bi tudi v pričujočem poskusnem snopiču lahko bil kje (morda čisto na koncu) objavljen seznam vseh iztočnic in podiztočnic ter kazalk, ki so v njem (tako so v poskusnem snopiču slovarja stare knjižne prekmurščine Vilka Novaka na str. 19 objavljene iztočnice – Novak 1988), lahko pa tudi odzadnji seznam iztočnic in podiztočnic ter seznam gesel in podgesel po besednih vrstah. – Poskusni snopič naj bi prikazal »tudi strnjen del načrtovanega slovarja, namreč eno od začetnic ali del ene od začetnic [...], kar bi omogočilo tudi oceno gostote zajetja besedja«, kot sem napisal v oceni poskusnega snopiča novega gozdarskega slovarja (Weiss 1991/92, 241). – V današnjem času si lahko sestavljenci poskusnih snopičev privoščijo, da predstavljeno besedilo dajo zainteresiranim na voljo v računalniški obliki tudi prek interneta. Od tega bi imeli korist pisec pripomb k poskusnemu snopiču, ker bi bilo pregledovanje lažje, ter kolektiv sestavjalcev in slovar sam, saj bi bile rešitve v njem boljše.

6 Izdaja slovarja slovenskega jezika protestantskih piscev druge polovice 16. stoletja je med prednostnimi nalogami slovenskega jezikoslovja; pomembna je zanj nasploh in še posebej za slovensko slovaropisje, ki za vsa novejša obdobja do danes potrebuje pripomoček s slovarsko predstavljenim jezikom iz začetnega polstoletnega slovenskega jezikovnega knjižnega ustvarjanja.³⁸ Te potrebe ni mogoče dovolj poudariti. Z ustrezno slovarsko predstavljenim besedjem bomo dobili vpogled v predstavi svet slovensko pišočega izobraženca druge polovice 16. stoletja. Taka dela so potem lahko tudi spodbuda za nove raziskave.³⁹

Izvedbeno gre za zelo zahteven in obsežen projekt, ki mu danes, ob pripravi zasnove, manjka izdelovalcev tako zelo, da je glede na veliko količino izpisanega gradiva nemogoče izračunati, kdaj bo končan. Ob trdnem začetku, zdaj, ko je zbrano gradivo, ko je oblikovan načrt za slovar in ko potekajo nadaljnja pripravljalna dela (sestavljanje geslovnika), je to, da bi začel izhajati, ena od največjih želj nas, uporabnikov, povečanje števila sodelavcev, česar ni mogoče doseči niti v nekaj letih, pa ena od največjih potreb veliko premajhnega kolektiva.

Pri samem delu bi se dalo marsikatero napako odpraviti z rabo računalnika, s katerim je bila sicer pripravljena predloga za tisk, vendar ga je v pregled celote treba vključiti dovolj zgodaj. Nasploh bo v prihodnosti treba razmisliti o prenosu gradiva za ta zgodovinski slovar, namreč s preslikanjem knjig in listkov ali celo s prenosom vseh slovenskih protestantskih besedil 16. stoletja v elektronsko obliko.

³⁸ O slovaropisnih dosežkih in nalogah za starejša obdobja slovenskega jezika prim. Merše 2000.

³⁹ Taka je bila objavljena pred nedavnim o besedi *buča* v Dalmatinovi Bibliji (Sirk 2001).

Zasnova slovarja slovenskega jezika protestantskih piscev 16. stoletja, kot se kaže v poskusnem snopiču, je med najcelovitejšimi in najbolj vsestranskimi v slovenskem slovaropisju doslej, v nekaterih podrobnostih, na katere sem poskušal opozoriti tule, pa bo potrebna ponovnega pretresa in temeljitega premisleka.

Navedenke

- Berčič 1968 = Branko Berčič, Das slowenische Wort in den Drucken des 16. Jahrhunderts, *Abhandlungen über die slowenische Reformation*, ur. Branko Berčič, München, Dr. Dr. Rudolf Trofenik, 1968 (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen 1), str. 152–268 + 84 pril.
- Beseda 98 = *Beseda 98, Slovenski standardni prevod Svetega pisma na CD-ROM-u*, Ljubljana, Svetopisemska družba Slovenije, 1998. (Cede.)
- BSJ 1998 = *Besedišče slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki, A–Ž*, Ljubljana, Založba ZRC, 1998 (Slovarji).
- Čermák 1995 = František Čermák, Frazеografie, *Manuál lexikografie*, ur. František Čermák – Renata Blatná, Junočany, H&H, 1995, str. 116–136.
- Gros 2000 = Jerneja Gros, *Samodejno tvorjenje govora iz besedil, Postopek za izdelavo sintetizatorja slovenskega govora*, Ljubljana, Založba ZRC, 2000 (Linguistica et philologica).
- Hočevar 2001 = Mojca M. Hočevar, Dve drobni knjigi velikega pomena, *Delo – Književni listi* 2001-05-23, str. III.
- Kempcke 2000 = Günter Kempcke, *Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache*, Berlin – New York, de Gruyter, 2000.
- Kenda-Jež – Weiss 2001 = Karmen Kenda-Jež – Peter Weiss, Literatura in viri, Jakob Rigler, *Zbrani spisi 1, Jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave*, Ljubljana, Založba ZRC, 2001, str. 517–579.
- Kolarič 1971 = Rudolf Kolarič, Die Sprache in Adam Bohoričs Arcticae horulae, *Adam Bohorič, Arcticae horulae, Die erste Grammatik der slowenischen Sprache, Wittenberg 1584 II, Untersuchungen*, München, Dr. Dr. Rudolf Trofenik, 1971, str. 29–82.
- Levec 1899 = Fran Levec, *Slovenski pravopis*, Dunaj 1899.
- Matešić 1982 = Josip Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb, Školska knjiga, 1982.
- Megiser 1967 = Hieronymus Megiser, *Slovenisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch, Neugestaltung und Faksimile der ersten Ausgabe aus dem Jahre 1592*, prir. Annelies Lägroid, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1967 (Monumenta linguae Slavicae dialecti veteris – Fontes et dissertationes 7).
- Merše 2000 = Majda Merše, Dosežki in naloge slovenskega zgodovinskega slovaropisja, *Zbornik Slavističnega društva Slovenije 10, Slovensko jezikoslovje danes in jutri – Slovenski slavistični kongres, Celje, 1999*, Ljubljana, Slavistično društvo Slovenije – Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2000, str. 155–166.

- Neweklowsky 1984 = Gerhard Neweklowsky, *Trubarjev Katekizem 1550, Konkordanca, indeks besed, pogostnostni spiski*, [Ljubljana, DZS, 1984].
- Novak 1987 = France Novak, Imena v starejših slovenskih slovarjih, *Zbornik šeste jugoslovenske onomastične konferencije, Donji Milanovac, 9–12. oktobar 1985*, Beograd: SANU, 1987 (Naučni skupovi XXXVII, Odeljenje jezik i književnosti 7), str. 607–619.
- Novak 1988 = Vilko Novak, *Slovar stare knjižne prekmurščine, Poskusni snopič*, Ljubljana, ZRC SAZU, 1988.
- Petermann 1988 = Jürgen Petermann, Frazeologija v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (I–IV), *Sodobni slovenski jezik, književnost in kultura, Mednarodni simpozij v Ljubljani od 1. do 3. julija 1986*, Ljubljana, Univerza Edvarda Kardelja, Filozofska fakulteta, 1988, str. 301–310.
- Plet. 1–2 = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar 1–2*, Ljubljana, Knezoškofijstvo, 1894–1895.
- Rigler 1968 = Jakob Rigler, *Začetki slovenskega knjižnega jezika*, Ljubljana, SAZU, 1968 (Dela Razreda za filološke in literarne vede 22, Inštitut za slovenski jezik 10).
- Rupel 1970 = Mirko Rupel, Prva slovenska knjiga, v: Primož Trubar, *Catechismus 1550, Faksimile po izvodu iz Österreichische Nationalbibliothek na Dunaju*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1970 (Monumenta litterarum Slovenicarum 8), str. I–XXXV.
- Sakrausky 1989 = Oskar Sakrausky, *Primus Truber, Deutsche Vorreden zum slowenischen und kroatischen Reformationswerk*, Wien, Institut für protestantische Kirchengeschichte – Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti (izd.) – Wien, Evangelischer Presseverband (zal.), 1989 (Studien und Texte zur Kirchengeschichte und Geschichte V/1).
- Sirk 2001 = Stanislava Sirk, Referenca besede *buča* v Dalmatinovi Bibliji, *Slavistična revija* 49 (2001), št. 3, str. 185–196.
- SP 1962 = *Slovenski pravopis*, Ljubljana, SAZU (izd.) – DZS (zal.), 1962.
- SP 1990 = *Slovenski pravopis 1, Pravila*, SAZU (izd.) – DZS (zal.), 1990.
- SP 1994 = *Slovenski pravopis 1, Pravila – Tretja, pregledana izdaja*, SAZU (izd.) – DZS (zal.), 1994.
- SP 2001 = *Slovenski pravopis*, Ljubljana, SAZU – ZRC SAZU, 2001.
- SSKJ 1–5 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika* 1 (A–H, 1970), 2 (I–Na, 1975), 3 (Ne–Pren, 1979), 4 (Preco–Š, 1985), 5 (T–Ž, 1991), Ljubljana, SAZU (izd.) – DZS (zal.).
- Stabej 1977 = Jože Stabej, *Hieronymus Megiser, Thesaurus polyglottus – Slovensko-latinsko-nemški slovar*, Ljubljana, SAZU, 1977 (Dela razreda za filološke in literarne vede 32, Inštitut za slovenski jezik 12).
- Striedter-Temps 1963 = Hildegard Striedter-Temps, *Deutsche Lehnwörter im Slowenischen*, Wiesbaden, Harrasowitz, 1963 (Veröffentlichungen der Abteilung für slavische Sprachen und Literaturen des Osteuropa-Instituts (Slavisches Seminar) an der Freien Universität Berlin 27).
- Šuštaršič – Komar – Petek 1999 = Rastislav Šuštaršič – Smiljana Komar – Bojan Petek, Slovene, *Handbook of the International Phonetic Association, A Gui-*

de to the Use of the International Phonetic Alphabet, Cambridge, University Press, 1999, str. 135–139.

Vidovič-Muha 1984 = Ada Vidovič-Muha, Struktura glagolskih tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni ordningi, *Slavistična revija* 32 (1984), št. 3, str. 245–256.

Vidovič-Muha 1986 = Ada Vidovič-Muha, Neglagolske tvorjenke v Trubarjevi Cerkovni ordningi, *16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Mednarodni simpozij v Ljubljani od 27. do 29. junija 1984*, Ljubljana, Univerza Edvarda Kardelja, Filozofska fakulteta, 1986 (Obdobja 6), str. 349–374.

Weiss 1991/92 = Peter Weiss, Poskusni snopič novega gozdarskega slovarja, *Jezik in slovstvo* 37 (1991/92), št. 8, str. 239–242.

Weiss 1996/97 = Peter Weiss, Odzadnji slovar, dve gospe in en stavek, *Slava, Debatni list* 10, št. 1, str. 65–86.

Weiss 1998 = Peter Weiss, *Slovar govorov Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami, Poskusni zvezek (A–H)*, Ljubljana, Založba ZRC, 1998 (Slovarji).

Weiss 1999 = Peter Weiss, Predlog določil za razvrščanje podobno in enako pisanih iztočnic v slovarskem delu novega Slovenskega pravopisa, *Jezikoslovni zapiski* 5 (1999), str. 151–167.

Weiss 2000 = Peter Weiss, Označevanje v slovenskih narečnih slovarjih, *Jezikoslovni zapiski* 6 (2000), str. 27–44.

Weiss 2002 = Peter Weiss, Pregled ločil v slovenskih besedilih protestantskih piscev 16. stoletja, *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika, Ob življenjskem in strokovnem jubileju prof. dr. Martine Orožen*, ur. Marko Jesenšek – Bernard Rajh – Zinka Zorko, Maribor, Slavistično društvo, 2002 (Zora 18), str. 250–270.

Zadnikar – Hrovat – Smolik = Anica Zadnikar – Jasna Hrovat – Marijan Smolik, Bibliografija slovenskih prevodov svetopisemskih besedil, *Biblije na Slovenskem, Narodna galerija, 19. september 1996 – 5. januar 1997*, ur. Gorazd Kocijančič, Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica – Narodna galerija, 1996, str. 217–227.